Zbiór Orzeczeń

WYROK SĄDU (czwarta izba)

z dnia 16 września 2013 r.*

Konkurencja — Porozumienia, decyzje i uzgodnione praktyki — Belgijski, niemiecki, francuski, włoski, niderlandzki i austriacki rynek instalacji sanitarnych do łazienek — Decyzja stwierdzająca naruszenie art. 101 TFUE i art. 53 porozumienia EOG — Koordynacja podwyżek cen i wymiana mających szczególne znaczenie informacji handlowych — Zakłócenie konkurencji — Dowód — Obliczanie kwoty grzywny — Współpraca w trakcie postępowania administracyjnego — Komunikat z 2002 r. w sprawie współpracy — Zwolnienie z grzywien — Obniżenie kwoty grzywny — Znaczne zwiększenie wartości dowodów — Wytyczne w sprawie obliczania kwoty grzywien z 2006 r. — Zasada niedziałania prawa wstecz

W sprawie T-380/10

Wabco Europe, z siedzibą w Brukseli (Belgia),

Wabco Austria GesmbH, z siedzibą w Wiedniu (Austria),

Trane Inc., z siedzibą w Piscataway, New Jersey (Stany Zjednoczone),

Ideal Standard Italia Srl, z siedzibą w Mediolanie (Włochy),

Ideal Standard GmbH, z siedzibą w Bonn (Niemcy),

reprezentowane przez adwokatów S. Völckera, F. Louisa, A. Israela, N. Niejahr, oraz C. O'Daly'ego, E. Batchelora, solicitors, oraz F. Carlin, barrister,

strona skarżąca,

przeciwko

Komisji Europejskiej, reprezentowanej przez F. Castilla de la Torrego, F. Ronkesa Agerbeeka oraz G. Kolevą, działających w charakterze pełnomocników,

strona pozwana,

mającej za przedmiot skargę zmierzającą do stwierdzenia nieważności decyzji Komisji C(2010) 4185 wersja ostateczna z dnia 23 czerwca 2010 r. dotyczącej postępowania przewidzianego w art. 101 TFUE oraz art. 53 porozumienia EOG (sprawa COMP/39092 – Instalacje sanitarne do łazienek), w zakresie w jakim decyzja ta dotyczy skarżących, a także obniżenia nałożonej na nie kwoty grzywien,

SĄD (czwarta izba),

w składzie: I. Pelikánová, prezes, K. Jürimäe (sprawozdawca) i M. van der Woude, sędziowie,

* Język postępowania: angielski

sekretarz: S. Spyropoulos, administrator,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 27 marca 2012 r.,

wydaje następujący

Wyrok

Okoliczności powstania sporu

1 Decyzją C(2010) 4185 wersja ostateczna z dnia 23 czerwca 2010 r. dotyczącą postępowania przewidzianego w art. 101 TFUE oraz art. 53 porozumienia EOG (sprawa COMP/39092 – Instalacje sanitarne do łazienek) (zwaną dalej „zaskarżoną decyzją") Komisja Europejska stwierdziła istnienie naruszenia art. 101 ust. 1 TFUE oraz art. 53 porozumienia o Europejskim Obszarze Gospodarczym (EOG) w sektorze instalacji sanitarnych do łazienek. Naruszenie to, w którym wzięło udział 17 przedsiębiorstw, miało miejsce w różnych okresach pomiędzy dniem 16 października 1992 r. a dniem 9 listopada 2004 r. i przybrało postać szeregu antykonkurencyjnych porozumień i uzgodnionych praktyk mających miejsce na terytoriach Belgii, Niemiec, Francji, Włoch, Niderlandów i Austrii (motywy 2 i 3 oraz art. 1 zaskarżonej decyzji).

2 Dokładnie rzecz ujmując, w zaskarżonej decyzji Komisja wskazała, że stwierdzone naruszenie polegało, po pierwsze, na koordynowaniu przez tych wytwórców instalacji sanitarnych do łazienek corocznych podwyżek cen oraz innych elementów taryfowych, do którego to koordynowania dochodziło podczas spotkań odbywających się regularnie w ramach krajowych organizacji zawodowych, po drugie, na ustalaniu i koordynowaniu cen przy okazji zaistnienia szczególnych okoliczności, takich jak wzrost cen surowców, wprowadzenie euro czy opłat drogowych, i po trzecie, na ujawnianiu i wymianie mających szczególne znaczenie informacji handlowych (motywy 152–163 zaskarżonej decyzji). Ponadto Komisja stwierdziła, że ustalanie cen w sektorze instalacji sanitarnych do łazienek odbywało się w cyklu rocznym. W tym kontekście wytwórcy ustalali cenniki, które obowiązywały generalnie przez okres jednego roku i stanowiły podstawę stosunków handlowych z hurtownikami (motywy 152–163 zaskarżonej decyzji).

3 Zaskarżona decyzja dotyczy instalacji sanitarnych do łazienek należących do trzech następujących podgrup produktów: armatura sanitarna, kabiny prysznicowe wraz z wyposażeniem, a także wyroby ceramiczne (zwanych dalej „trzema podgrupami produktów") (motywy 5, 6 zaskarżonej decyzji).

4 American Standard Inc., w 2007 r. przekształcona w spółkę Trane Inc., jest amerykańskim koncernem prowadzącym działalność w zakresie produkcji i sprzedaży artykułów ceramicznych i armatury sanitarnej pod marką Ideal Standard. Europejska działalność tego koncernu we wskazanym sektorze została przejęta, z dniem 29 października 2001 r., przez spółkę American Standard Europe BVBA, którą z kolei przekształcono w 2007 r. w spółkę Wabco Europe. Ta grupa kapitałowa w pełni kontrolowała spółki zależne prowadzące działalność w sześciu państwach członkowskich Unii Europejskiej, a mianowicie, po pierwsze, Ideal Standard GmbH i Ideal-Standard Produktions-GmbH w Niemczech, po drugie, Ideal Standard SAS we Francji, po trzecie, Ideal Standard Italia Srl we Włoszech, po czwarte, od 2001 r., de Metaalwarenfabriek Venlo BV, w 2005 r. przekształconą w spółkę Ideal Standard Nederland BV Europe, w Niderlandach, po piąte, Wabco Austria GesmbH, w 2007 r. sprzedaną spółce Ideal Standard GmbH, w Austrii, oraz po szóste, spółkę zależną tej ostatniej w Belgii (motywy 21–26, 1043–1049 zaskarżonej decyzji).

5 Wabco Europe, Wabco Austria, Trane, Ideal Standard Italia i Ideal Standard określane będą dalej łącznie mianem „skarżących".

6 W dniu 15 lipca 2004 r. Masco Corp. wraz ze spółkami zależnymi, w tym spółką Hansgrohe AG wytwarzającą armaturę sanitarną oraz spółką Hüppe GmbH produkującą kabiny prysznicowe, powiadomiły Komisję o istnieniu kartelu w sektorze instalacji sanitarnych do łazienek i zwróciły się o zastosowanie wobec nich zwolnienia z grzywien na podstawie wydanego przez tę instytucję obwieszczenia w sprawie zwolnienia z grzywien oraz zmniejszania grzywien w przypadkach karteli (Dz.U. 2002, C 45, s. 3, zwanego dalej „komunikatem z 2002 r. w sprawie współpracy") lub ewentualnie o obniżenie ich kwoty. W dniu 2 marca 2005 r. Komisja wydała warunkową decyzję o zwolnieniu Masco z grzywien zgodnie z art. 8 lit. a) oraz z art. 15 komunikatu z 2002 r. w sprawie współpracy (motywy 126–128 zaskarżonej decyzji).

7 W dniach 9 i 10 listopada 2004 r., na podstawie art. 20 ust. 4 rozporządzenia Rady (WE) nr 1/2003 z dnia 16 grudnia 2002 r. w sprawie wprowadzenia w życie reguł konkurencji ustanowionych w art. [101 TFUE] i [102 TFUE] (Dz.U. 2003, L 1, s. 1), Komisja przeprowadziła niezapowiedziane kontrole w siedzibach szeregu spółek i krajowych organizacji zawodowych prowadzących działalność w sektorze instalacji sanitarnych do łazienek (motyw 129 zaskarżonej decyzji).

8 W dniach 15 i 19 listopada 2004 r., odpowiednio, Grohe Beteiligungs GmbH wraz z jej spółkami zależnymi (zwana dalej „Grohe") oraz skarżące wniosły o zwolnienie z grzywien na podstawie komunikatu z 2002 r. w sprawie współpracy, a ewentualnie o obniżenie ich kwoty (motywy 131, 132 zaskarżonej decyzji).

9 W okresie od dnia od 15 listopada 2005 r. do dnia 16 maja 2006 r. Komisja skierowała, na podstawie art. 18 rozporządzenia nr 1/2003, żądania przedstawienia informacji do szeregu spółek i organizacji zawodowych prowadzących działalność w sektorze instalacji sanitarnych do łazienek, w tym do skarżących (motyw 133 zaskarżonej decyzji).

10 W dniach 17 i 19 stycznia 2006 r., odpowiednio, Roca SARL oraz Hansa Metallwerke AG wraz ze spółkami zależnymi wniosły o zwolnienie z grzywien na podstawie komunikatu z 2002 r. w sprawie współpracy, a ewentualnie o obniżenie ich kwoty. W dniu 20 stycznia 2006 r. Aloys Dornbracht GmbH & Co KG Armaturenfabrik (zwana dalej „Dornbracht") także wniosła o zwolnienie z grzywien, względnie o obniżenie ich kwoty.

11 W dniu 26 marca 2007 r. Komisja wydała pismo w sprawie przedstawienia zarzutów, które zostało doręczone skarżącym (motyw 139 zaskarżonej decyzji).

12 W dniach od 12 do 14 listopada 2007 r. odbyło się przesłuchanie, w którym uczestniczyły skarżące (motyw 143 zaskarżonej decyzji).

13 W dniu 9 lipca 2009 r. Komisja przesłała określonym spółkom, w tym skarżącym, pismo zawierające przestawienie okoliczności faktycznych, zwracając ich uwagę na pewne dowody, na których instytucja ta zamierzała oprzeć się przy wydaniu ostatecznej decyzji (motywy 147, 148 zaskarżonej decyzji).

14 W okresie od dnia 19 czerwca do dnia 8 marca 2010 r. Komisja skierowała do szeregu spółek, w tym do skarżących, żądania przedstawienia dodatkowych informacji na podstawie art. 18 rozporządzenia nr 1/2003 (motywy 149–151 zaskarżonej decyzji).

15 W dniu 23 czerwca 2010 r. Komisja wydała zaskarżoną decyzję.

16 W zaskarżonej decyzji, w pierwszej kolejności, Komisja uznała, że wymienione w pkt 2 powyżej praktyki stanowią część globalnego planu zmierzającego do ograniczenia konkurencji między adresatami tej decyzji i mają znamiona jednolitego i ciągłego naruszenia, którego zakres zastosowania obejmował trzy wymienione w pkt 3 powyżej podgrupy produktów i dotyczył terytoriów Belgii, Niemiec, Francji, Włoch, Niderlandów i Austrii (motywy 778, 793 zaskarżonej decyzji) (zwanego dalej „stwierdzonym naruszeniem"). W tym względzie Komisja podkreśliła w szczególności okoliczność, że

praktyki odbywały się zgodnie z jednym powtarzającym się modelem, stosowanym w sześciu państwach członkowskich, w których instytucja ta przeprowadziła dochodzenie (motywy 778, 793 zaskarżonej decyzji). Wskazała ona również na istnienie krajowych organizacji zawodowych, których działalność dotyczy wszystkich trzech podgrup produktów, nazwanych przez nią „organizacjami koordynującymi", krajowych organizacji zawodowych, których działalność dotyczy co najmniej dwóch z trzech podgrup produktów, nazwanych przez nią „organizacjami wieloproduktowymi", a także wyspecjalizowanych organizacji zrzeszających członków, których działalność koncentrowała się na jednej z trzech podgrup produktów (motywy 796, 798 zaskarżonej decyzji). Komisja stwierdziła wreszcie występowanie jednej zajmującej centralną pozycję grupy przedsiębiorstw uczestniczących w kartelu w różnych państwach członkowskich oraz w ramach organizacji koordynujących i wieloproduktowych (motywy 796, 797 zaskarżonej decyzji).

17 W szczególności w odniesieniu do skarżących Komisja uznała, że uczestniczyły one w naruszeniach dotyczących artykułów ceramicznych i armatury sanitarnej w oznaczonych okresach pomiędzy dniem 15 marca 1993 r. a dniem 9 listopada 2004 r. w Belgii, w Niemczech, we Francji, we Włoszech i w Austrii. Komisja wskazała jednak, że nie można obciążyć ich odpowiedzialnością za naruszenie popełnione w Niderlandach, gdyż naruszenie to dobiegło końca na tym terytorium w 1999 r., czyli zanim nabyły one spółkę zależną, która uczestniczyła w tym naruszeniu, co miało miejsce w 2001 r. Komisja stwierdziła, że skarżące uczestniczyły w jednolitym naruszeniu, ponieważ mogły one racjonalnie przewidzieć, że działania antykonkurencyjne miały miejsce przed 2001 r. (motywy 853–856 zaskarżonej decyzji).

18 W drugiej kolejności, w celu ustalenia kwoty grzywny nałożonej na każde z przedsiębiorstw Komisja oparła się na wytycznych w sprawie metody ustalania grzywien nakładanych na mocy art. 23 ust. 2 lit. a) rozporządzenia nr 1/2003 (Dz.U. 2006, C 210, s. 2, zwanych dalej „wytycznymi z 2006 r.") (motyw 1184 zaskarżonej decyzji).

19 W art. 1 zaskarżonej decyzji Komisja wymieniła przedsiębiorstwa, które ukarała za naruszenie art. 101 TFUE oraz od dnia 1 stycznia 1994 r. art. 53 porozumienia EOG ze względu na ich uczestnictwo w kartelu w sektorze instalacji sanitarnych do łazienek w Belgii, w Niemczech, we Francji, we Włoszech, w Niderlandach i w Austrii w różnych okresach między dniem 16 października 1992 r. a dniem 9 listopada 2004 r.

20 Co się tyczy skarżących, art. 1 ust. 1 pkt 3–5 zaskarżonej decyzji brzmi następująco:

„1) Następujące przedsiębiorstwa naruszyły art. 101 [TFUE] i, od dnia 1 stycznia 1994 r., art. 53 porozumienia EOG, poprzez uczestnictwo we wskazanych okresach w porozumieniu ciągłym lub uzgodnionych praktykach w sektorze instalacji sanitarnych do łazienek na terytorium Niemiec, Austrii, Włoch, Francji, Belgii i Niderlandów:

[…]

3. Trane […] – od dnia 15 marca 1993 r. do dnia 9 listopada 2004 r.

4. W[abco] Europe […] – od dnia 29 października 2001 r. do dnia 9 listopada 2004 r., oraz W[abco] Austria […] – od dnia 21 lipca 1994 r. do dnia 9 listopada 2004 r. Ideal Standard […] – od dnia 19 marca 2003 r. do dnia 9 listopada 2004 r., Ideal Standard Produktions […] – od dnia 30 października 2001 r. do dnia 9 listopada 2004 r., Ideal Standard [SAS] – od dnia 10 grudnia 2002 r. do dnia 9 listopada 2004 r., Ideal Standard Italia […] – od dnia 15 marca 1993 r. do dnia 9 listopada 2004 r.

5. Ideal Standard Nederland […] – od dnia 30 listopada 1994 r. do dnia 31 grudnia 1999 r.".

21 W art. 2 zaskarżonej decyzji Komisja nałożyła grzywny na wskazane przedsiębiorstwa. Najwyższą z grzywien jest grzywna nałożona na skarżące, która wynosi 326 091 196 EUR. Co się tyczy skarżących art. 2 ust. 3 omawianej decyzji brzmi następująco:

„Za naruszenia, o których mowa w art. 1, nałożone zostają następujące grzywny:

a) 259 066 294 EUR na spółkę Trane […];

b) 44 995 552 EUR […] solidarnie na spółki W[abco] Europe […] i Trane […];

c) 1 519 000 EUR […] solidarnie na spółki W[abco] Austria […], W[abco] Europe […] i Trane […];

d) 0 EUR […] solidarnie na spółki Ideal Standard [SAS], W[abco] Europe […] i Trane […];

e) 12 323 430 EUR […] solidarnie na spółki Ideal Standard Italia […], W[abco] Europe […] i Trane […];

f) 5 575 920 EUR […] solidarnie na spółki Ideal Standard […], W[abco] Europe […] i Trane […];

g) 0 EUR […] solidarnie na spółki Ideal Standard Produktions […], W[abco] Europe […] i Trane […];

h) 2 611 000 EUR […] solidarnie na spółki W[abco] Austria […] i Trane […];

i) 0 EUR na spółkę Ideal Standard Nederland […]”.

Przebieg postępowania i żądania stron

22 Pismem złożonym w sekretariacie Sądu w dniu 8 września 2010 r. skarżąca wniosła niniejszą skargę. W odrębnym piśmie złożonym w sekretariacie Sądu w tym samym dniu skarżące wniosły o rozpoznanie sprawy w trybie przyspieszonym zgodnie z art. 76a regulaminu postępowania przed Sądem.

23 Decyzją z dnia 19 października 2010 r. Sąd (czwarta izba) oddalił wniosek skarżących o rozpoznanie sprawy w trybie przyspieszonym na podstawie art. 76a regulaminu postępowania.

24 Na podstawie sprawozdania sędziego sprawozdawcy Sąd (czwarta izba) postanowił otworzyć ustny etap postępowania i w ramach środków organizacji postępowania przewidzianych w art. 64 regulaminu postępowania przed Sądem zadał stronom pytania na piśmie. Strony udzieliły odpowiedzi na te pytania w przewidzianym terminie.

25 Na rozprawie w dniu 27 marca 2012 r. wysłuchano wystąpień stron i ich odpowiedzi na pytania ustne postawione przez Sąd.

26 Skarżące wnoszą do Sądu o:

— stwierdzenie nieważności części art. 2 ust. 3 zaskarżonej decyzji w zakresie, w jakim nakłada on grzywny na skarżące, a także stwierdzenie nieważności art. 1 ust. 1 pkt 3 i 4 tej decyzji w niezbędnym zakresie;

— obniżenie kwoty grzywny nałożonej na skarżące;

— obciążenie Komisji kosztami postępowania.

27 Komisja wnosi do Sądu o:

— oddalenie skargi,

— obciążenie skarżących kosztami postępowania.

Co do prawa

28 Na wstępie należy przypomnieć, że kontrola sądowa sprawowana przez sąd Unii w odniesieniu do decyzji wydanych przez Komisję w celu wymierzenia sankcji za naruszenia prawa konkurencji opiera się na kontroli legalności przewidzianej w art. 263 TFUE, której dopełnia, na wniosek stron, nieograniczone prawo orzekania, nadane sądom Unii na mocy art. 31 rozporządzenia nr 1/2003, zgodnie z art. 261TFUE (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 8 grudnia 2011 r. w sprawie C-386/10 P Chalkor przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-13085, pkt 53, 63, 64). Prawo to, poza zwykłą kontrolą zgodności sankcji z prawem, upoważnia sąd do zastąpienia oceny Komisji własną oceną i w konsekwencji uchylenia, zmniejszenia lub podwyższenia kwoty grzywny lub okresowej kary pieniężnej (zob. wyrok Trybunału z dnia 8 grudnia 2011 r. w sprawie C-272/09 P KME i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-12789, pkt 103 i przytoczone tam orzecznictwo; zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 5 października 2011 r. w sprawie T-11/06 Romana Tabacchi przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-6681, pkt 265).

29 W świetle orzecznictwa przedstawionego w punkcie poprzednim należy w pierwszej kolejności zbadać, w ramach kontroli legalności zaskarżonej decyzji, żądania skarżących zmierzające do stwierdzenia nieważności art. 1 i 2 zaskarżonej decyzji w zakresie, w jakim artykuły te dotyczą skarżących, a w drugiej kolejności – żądania zmierzające do tego, aby Sąd skorzystał z nieograniczonego prawa orzekania w celu zmiany – poprzez obniżenie – kwot grzywien nałożonych na skarżące przez Komisję.

A – *W przedmiocie żądań głównych, zmierzających do stwierdzenia nieważności części zaskarżonej decyzji*

30 Na poparcie skargi o stwierdzenie nieważności skarżące podnoszą cztery zarzuty. Zarzut pierwszy oparty jest na błędzie popełnionym przy obliczaniu grzywny, wynikającym z uwzględnienia ich wartości sprzedaży artykułów ceramicznych we Włoszech. Zarzut drugi oparty jest na okoliczności, że przy obliczaniu kwoty grzywny Komisja nie wzięła pod uwagę faktu, iż zgodnie z pkt 23 lit. b) zdanie ostatnie komunikatu z 2002 r. w sprawie współpracy przyznała im częściowe zwolnienie z grzywny za naruszenia popełnione w Belgii i we Francji. Zarzut trzeci dotyczy okoliczności, że Komisja powinna była uznać, iż to one pierwsze dostarczyły jej dowody istotnie zwiększające wartość dowodów już przez nią posiadanych, w rozumieniu komunikatu z 2002 r. w sprawie współpracy, wobec czego powinny były one uzyskać obniżkę kwoty grzywny o 50%, a nie o 30%. W zarzucie czwartym skarżące podnoszą, że Komisja naruszyła zasadę niedziałania prawa wstecz, stosując do okoliczności faktycznych niniejszej sprawy wytyczne z 2006 r.

1. *W przedmiocie zarzutu pierwszego, opartego na błędzie popełnionym przy obliczaniu grzywny, wynikającym z uwzględnienia wartości sprzedaży przez skarżące artykułów ceramicznych na rynku włoskim*

31 Skarżące twierdzą zasadniczo, że Komisja nie wykazała w wymagany prawem sposób istnienia zarzucanego im naruszenia w zakresie, w jakim dotyczy ono artykułów ceramicznych sprzedawanych na rynku włoskim przez okres wynoszący 11 lat i 7 miesięcy, a mianowicie od dnia 15 marca 1993 r. do dnia 9 listopada 2004 r., ani też, a fortiori, ich uczestnictwa w tym naruszeniu. W tym względzie skarżące przypominają, że w motywie 1140 zaskarżonej decyzji Komisja zobowiązała się, że grzywny nałożone na każde z przedsiębiorstw obliczone zostaną wyłącznie na podstawie indywidualnej

charakterystyki popełnionego przez nie naruszenia, a mianowicie na podstawie właściwego terytorium i właściwych podgrup produktów, a także rzeczywistego czasu trwania uczestnictwa w tym naruszeniu. Tak więc łączna kwota grzywny, która została na nie nałożona, powinna zostać obniżona o 75%, czyli o prawie 248 mln EUR.

32 Komisja kwestionuje tę argumentację.

33 Należy zatem zbadać, czy Komisja wykazała w wymagany prawem sposób uczestnictwo skarżących w naruszeniu dotyczącym artykułów ceramicznych sprzedawanych na rynku włoskim, które trwało od dnia 15 marca 1993 r. do dnia 9 listopada 2004 r.

a) Przypomnienie orzecznictwa dotyczącego istnienia i dowodu naruszenia art. 101 ust. 1 TFUE

34 W pierwszej kolejności, co się tyczy samego istnienia kartelu, należy przypomnieć, iż w myśl art. 101 ust. 1 WE niezgodne z rynkiem wewnętrznym i zakazane są wszelkie porozumienia między przedsiębiorstwami, wszelkie decyzje związków przedsiębiorstw i wszelkie praktyki uzgodnione, które mogą wpływać na handel między państwami członkowskimi i których celem lub skutkiem jest zapobieżenie, ograniczenie lub zakłócenie konkurencji wewnątrz rynku wewnętrznego.

35 Dla istnienia porozumienia w rozumieniu art. 101 ust. 1 WE wystarczy, aby dane przedsiębiorstwa wyraziły wspólną wolę postępowania na rynku w określony sposób (wyroki Sądu: z dnia 17 grudnia 1991 r. w sprawie T-7/89 Hercules Chemicals przeciwko Komisji, Rec. s. II-1711, pkt 256; z dnia 20 marca 2002 r. w sprawie T-9/99 HFB Holding i in. przeciwko Komisji, Rec. s. II-1487, pkt 199).

36 Można uważać, że porozumienie w rozumieniu art. 101 ust. 1 TFUE jest zawarte, jeżeli istnieje zgodność woli co do samej zasady ograniczenia konkurencji, nawet jeżeli konkretne elementy planowanego ograniczenia stanowią jeszcze przedmiot negocjacji (zob. podobnie ww. w pkt 35 wyrok w sprawie HFB Holding i in. przeciwko Komisji, pkt 151–157, 206).

37 Pojęcie uzgodnionej praktyki oznacza pewien rodzaj koordynacji pomiędzy przedsiębiorstwami, która wprawdzie nie prowadzi jeszcze do zawarcia umowy we właściwym tego słowa znaczeniu, lecz pozwala świadomie na zastąpienie konkurencji wraz z jej zagrożeniami praktyczną współpracą przedsiębiorstw (wyroki Trybunału z dnia 8 lipca 1999 r.: w sprawie C-49/92 P Komisja przeciwko Anic Partecipazioni, Rec. s. I-4125, pkt 115; w sprawie C-199/92 P Hüls przeciwko Komisji, Rec. s. I-4287, pkt 158).

38 W tym względzie art. 101 ust. 1 WE stoi na przeszkodzie wszelkim kontaktom między podmiotami gospodarczymi, tak bezpośrednim, jak i pośrednim, mogącym wywrzeć wpływ na postępowanie aktualnego lub potencjalnego konkurenta na rynku bądź ujawnić temu konkurentowi zachowanie, które dane przedsiębiorstwo postanowiło lub planuje realizować na rynku, jeżeli celem lub skutkiem tych kontaktów jest ograniczenie konkurencji (zob. podobnie ww. w pkt 37 wyrok w sprawie Komisja przeciwko Anic Partecipazioni, pkt 116, 117).

39 Wymiana informacji między konkurentami może być niezgodna z regułami konkurencji, jeżeli zmniejsza lub znosi poziom niepewności co do funkcjonowania danego rynku i w konsekwencji ogranicza konkurencję między przedsiębiorstwami (zob. podobnie wyrok z dnia 2 października 2003 r. w sprawie C-194/99 Thyssen Stahl przeciwko Komisji, Rec. s. I-10821, pkt 81 i przytoczone tam orzecznictwo).

40 Ujawnienie poufnych informacji eliminuje bowiem niepewność co do przyszłego zachowania konkurenta i wpływa, bezpośrednio lub pośrednio, na strategię odbiorcy informacji (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 23 listopada 2006 r. w sprawie C-238/05 Asnef-Equifax i Administratión del Estado, Zb.Orz. s. I-11125, pkt 51 i przytoczone tam orzecznictwo). Każdy podmiot gospodarczy

powinien zatem kształtować w sposób autonomiczny politykę, którą zamierza stosować na rynku wewnętrznym, oraz warunki, jakie zamierza zastrzec dla swych klientów (zob. ww. w pkt 39 wyrok w sprawie Thyssen Stahl przeciwko Komisji, pkt 82 i przytoczone tam orzecznictwo).

41 O ile prawdą jest, iż przywołany wymóg autonomii nie wyłącza prawa podmiotów gospodarczych do przystosowywania się w sprawny sposób do postępowania konkurentów, które stwierdzają lub którego się spodziewają, o tyle jednak zdecydowanie sprzeciwia się on wszelkim kontaktom między tymi podmiotami gospodarczymi, tak bezpośrednim, jak i pośrednim, jeżeli celem lub skutkiem tych kontaktów jest doprowadzenie do warunków konkurencji, które nie odpowiadają normalnym warunkom konkurencji na rynku właściwym, biorąc pod uwagę charakter produktów lub świadczonych usług, znaczenie i liczbę przedsiębiorstw, jak również rozmiar wspomnianego rynku (zob. ww. w pkt 39 wyrok w sprawie Thyssen Stahl przeciwko Komisji, pkt 83 i przytoczone tam orzecznictwo).

42 W drugiej kolejności, jeśli chodzi o przeprowadzenie dowodu naruszenia art. 101 ust. 1 TFUE, należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem na Komisji spoczywa obowiązek udowodnienia stwierdzonych przez nią naruszeń oraz przedstawienia dowodów pozwalających wykazać w sposób wymagany prawem występowanie okoliczności stanowiących naruszenie (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 17 grudnia 1998 r. w sprawie C-185/95 P Baustahlgewebe przeciwko Komisji, Rec. s. I-8417, pkt 58; ww. w pkt 37 wyrok w sprawie Komisja przeciwko Anic Partecipazioni, pkt 86).

43 Co więcej, gdy sąd Unii orzeka w przedmiocie żądań zmierzających do stwierdzenia nieważności decyzji Komisji stwierdzającej istnienie naruszenia reguł konkurencji i nakładającej grzywny na jej adresatów, przeprowadza on wyłącznie kontrolę legalności zaskarżonego aktu, a zatem nie może zastąpić własną oceną oceny dokonanej przez Komisję (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 8 lipca 2004 r. w sprawach połączonych T-67/00, T-68/00, T-71/00 i T-78/00 JFE Engineering i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-2501, pkt 174).

44 Stąd rola sądu, który prowadzi postępowanie w przedmiocie skargi o stwierdzenie nieważności decyzji Komisji stwierdzającej istnienie naruszenia zasad konkurencji i nakładającej grzywny na jej adresatów, polega na zbadaniu, czy dowody i inne kwestie podniesione przez Komisję w jej decyzji są wystarczające dla wykazania istnienia zarzucanego adresatom decyzji naruszenia (zob. podobnie wyrok z dnia 20 kwietnia 1999 r. w sprawach połączonych od T-305/94 do T-307/94, od T-313/94 do T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 i T-335/94 Limburgse Vinyl Maatschappij i in. przeciwko Komisji, zwany „wyrokiem PVC II”, Rec. s. II-931, pkt 891).

45 Wątpliwości sądu powinny być rozpatrywane na korzyść przedsiębiorstw będących adresatami decyzji stwierdzającej naruszenie (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 14 lutego 1978 r. w sprawie 27/76 United Brands i United Brands Continentaal przeciwko Komisji, Rec. s. 207, pkt 265). Sąd nie może zatem dojść do wniosku, że Komisja wykazała istnienie danego naruszenia w sposób wystarczający pod względem prawnym, jeżeli ma on nadal wątpliwości w tej kwestii (zob. podobnie ww. w pkt 43 wyrok w sprawach połączonych JFE Engineering i in. przeciwko Komisji, pkt 177).

46 W tej ostatniej sytuacji trzeba bowiem wziąć pod uwagę zasadę domniemania niewinności wynikającą w szczególności z art. 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej proklamowanej w dniu 7 grudnia 2000 r. w Nicei (Dz.U. 2010, C 83, s. 1), która na podstawie art. 6 ust. 1 TUE posiada tę samą moc prawną co traktaty (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 22 listopada 2011 r. w sprawie C-214/10 KHS, Zb.Orz. s. I-11757, pkt 37). Zważywszy na charakter omawianych naruszeń, jak również na charakter i stopień surowości związanych z nimi sankcji, zasada domniemania niewinności stosuje się w szczególności do postępowań dotyczących naruszeń reguł konkurencji mających zastosowanie do przedsiębiorstw, które to postępowania mogą prowadzić do wymierzenia grzywien lub okresowych kar pieniężnych (zob. podobnie ww. w pkt 37 wyrok Trybunału w sprawie Hüls przeciwko Komisji, pkt 149, 150; wyrok Trybunału z dnia 8 lipca 1999 r. w sprawie

C-235/92 P Montecatini przeciwko Komisji, Rec. s. I-4539, pkt 175, 176; wyroki Europejskiego Trybunału Praw Człowieka: z dnia 21 lutego 1984 r. w sprawie Öztürk, seria A, nr 73; z dnia 25 sierpnia 1987 r. w sprawie Lutz, seria A, nr 123-A).

47 Konieczne jest, aby Komisja przytoczyła precyzyjne i spójne dowody na poparcie silnego przekonania, że naruszenie zostało popełnione (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 31 marca 1993 r. w sprawach połączonych C-89/85, C-104/85, C-114/85, C-116/85, C-117/85 i od C-125/85 do C-129/85 Ahlström Osakeyhtiö i in. przeciwko Komisji, Rec. s. I-1307, pkt 127; wyrok Sądu z dnia 6 lipca 2000 r. w sprawie T-62/98 Volkswagen przeciwko Komisji, Rec. s. II-2707, pkt 43, 72).

48 Niemniej jednak należy podkreślić, że nie każdy z dowodów dostarczonych przez Komisję musi koniecznie odpowiadać tym kryteriom w odniesieniu do każdego elementu naruszenia. Wystarczy, żeby materiał dowodowy, na którym opiera się ta instytucja, oceniany globalnie odpowiadał temu wymogowi (zob. podobnie ww. w pkt 44 wyrok PVC II, pkt 768–778, w szczególności pkt 777, potwierdzony w tym zakresie przez Trybunał w wydanym w wyniku odwołania wyroku z dnia 15 października 2002 r. w sprawach połączonych C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, od C-250/99 P do C-252/99 P i C-254/99 P Limburgse Vinyl Maatschappij i in. przeciwko Komisji, Rec. s. I-8375, pkt 513–523).

49 Poza tym, biorąc pod uwagę fakt, że zakaz porozumień antykonkurencyjnych jest powszechnie znany, nie można wymagać od Komisji, by przedstawiła dokumenty poświadczające w wyraźny sposób nawiązanie kontaktu między zaangażowanymi podmiotami gospodarczymi. Fragmentaryczne i pojedyncze dane, którymi mogła dysponować Komisja, muszą w każdym wypadku móc być uzupełnione wnioskowaniem pozwalającym na odtworzenie istotnych okoliczności. Istnienie praktyki antykonkurencyjnej lub porozumienia antykonkurencyjnego może więc zostać wywiedzione z szeregu zbieżnych zdarzeń i poszlak, które – analizowane łącznie – mogą stanowić, w braku innego spójnego wytłumaczenia, dowód naruszenia reguł konkurencji (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 7 stycznia 2004 r. w sprawach połączonych C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P i C-219/00 P Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji, Rec. s. I-123, pkt 55–57; wyrok Sądu z dnia 27 września 2006 r. w sprawach połączonych T-44/02 OP, T-54/02 OP, T-56/02 OP, T-60/02 OP i T-61/02 OP, Dresdner Bank i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-35667, pkt 64, 65).

50 Jeśli chodzi o dowody, które mogą zostać przedstawione w celu wykazania naruszenia art. 101 WE i art. 53 porozumienia EOG, w prawie Unii istotną rolę odgrywa zasada swobodnej oceny dowodów (wyrok Sądu z dnia 8 lipca 2004 r. w sprawie T-50/00 Dalmine przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-2395, pkt 72).

51 W konsekwencji ewentualny brak dowodów z dokumentu ma wyłącznie znaczenie w ramach ogólnej oceny wartości dowodowej materiału dowodowego przedstawionego przez Komisję. Natomiast sam w sobie brak takich dowodów nie skutkuje tym, by dane przedsiębiorstwo mogło skutecznie podważyć twierdzenia Komisji, przedstawiając inne wyjaśnienie okoliczności faktycznych sporu. Możliwość ta istnieje jedynie wówczas, gdy dowody przedstawione przez Komisję nie pozwalają na wykazanie wystąpienia naruszenia w sposób jednoznaczny i bez konieczności dokonywania interpretacji (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 12 września 2007 r. w sprawie T-36/05 Coats Holdings i Coats przeciwko Komisji, niepublikowany w Zbiorze, pkt 74).

52 Co się tyczy wartości dowodowej różnych elementów materiału dowodowego, jedynym kryterium oceny przedstawionych dowodów jest ich wiarygodność (ww. w pkt 50 wyrok w sprawie Dalmine przeciwko Komisji, pkt 72).

53 Ponadto do Komisji należy również przedstawienie dowodu czasu trwania naruszenia, ponieważ składa się on na pojęcie naruszenia art. 101 ust. 1 TFUE. W tym względzie znajdują zastosowanie zasady wskazane w pkt 40–50 powyżej (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 21 września 2006 r. w sprawie C-105/04 P Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied

przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-8725, pkt 95, 96). Ponadto w przypadku braku dowodów pozwalających na bezpośrednie ustalenie czasu trwania naruszenia Komisja powinna przynajmniej przedstawić dowody na poparcie faktów wystarczająco zbliżonych w czasie, tak by można było rozsądnie przyjąć, że naruszenie to trwało nieprzerwanie między dwiema określonymi datami (zob. wyrok Sądu z dnia 16 listopada 2006 r. w sprawie T-120/04 Peróxidos Orgánicos przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-4441, pkt 51 i przytoczone tam orzecznictwo).

54 Wreszcie orzecznictwo przedstawione w pkt 35–53 powyżej znajduje zastosowanie, w drodze analogii, do art. 53 ust. 1 porozumienia EOG.

b) Zwięzłe przedstawienie ocen, które skłoniły Komisję do ukarania, w zaskarżonej decyzji, skarżących za ich uczestnictwo w naruszeniu we Włoszech

55 W zaskarżonej decyzji Komisja przedstawiła trzy główne stwierdzenia odnoszące się do kwestii uczestnictwa skarżących w kartelu dotyczącym artykułów ceramicznych we Włoszech.

56 Po pierwsze, od początku lat 90. aż do 1995 r. lub 1996 r. – jak przyznały skarżące w swym wniosku zmierzającym do skorzystania z komunikatu z 2002 r. w sprawie współpracy – uczestniczyły one we Włoszech w niedozwolonych rozmowach dotyczących artykułów ceramicznych w ramach związku Federceramica, zrzeszającego wytwórców tych produktów. Ponieważ jednak rozmowy te toczyły się przed datą rozpoczęcia naruszenia, którą Komisja przyjęła w zaskarżonej decyzji w celu ukarania skarżących, a mianowicie przed dniem 15 marca 1993 r., Komisja wzięła pod uwagę te rozmowy jedynie w zakresie, w jakim „ujawniały one ogólny schemat zachowania określonych wytwórców ([skarżących] i Pozzi Ginori [SpA]), którzy także uczestniczyli w praktykach antykonkurencyjnych stosowanych w ramach [wieloproduktowej organizacji zawodowej] Euroitalia" od dnia 15 marca 1993 r. (zob. motyw 409 zaskarżonej decyzji oraz przypisy nr 501–505 do tej decyzji).

57 Po drugie, w okresie od dnia 15 marca 1993 r. do dnia 15 października 2004 r., czyli dokładnie tym, który Komisja uwzględniła jako czas trwania naruszenia w odniesieniu do artykułów ceramicznych we Włoszech, skarżące uczestniczyły w spotkaniach, podczas których uzgadniano w ramach organizacji Euroitalia podwyżki cen dotyczące armatury sanitarnej i ceramiki łazienkowej. Jeśli chodzi konkretnie o artykuły ceramiczne, to regularne podwyżki cen, a także inne aspekty cenowe, takie jak ceny minimalne i rabaty, omawiane były w ten sam sposób i na tych samych spotkaniach, co w przypadku armatury sanitarnej, jak wynika w szczególności z notatek sporządzonych podczas spotkań organizacji Euroitalia, które odbyły się w dniach 9 lipca 1993 r., 12 marca 1996 r., 31 stycznia 1997 r., 15 października 1999 r., 21 stycznia 2000 r. i 14 lutego 2003 r. (zob. motywy 411–460 zaskarżonej decyzji oraz przypisy nr 506–580 do tej decyzji, jak również załączniki 6 i 7, dotyczące dat spotkań organizacji Euroitalia i grupy Michelangelo).

58 Po trzecie, w okresie od dnia 12 marca 1996 r. do dnia 25 lipca 2003 r. skarżące uczestniczyły w spotkaniach w ramach organizacji Michelangelo, podczas których – podobnie jak w wypadku spotkań w ramach organizacji Euroitalia – poruszano kwestię cen artykułów ceramicznych, jak wynika z notatek sporządzonych na spotkaniach, które odbyły się między innymi w dniach 12 maja i 20 lipca 2000 r. (zob. motywy 411–460 zaskarżonej decyzji oraz przypisy nr 506–580 do tej decyzji, a także załączniki 6 i 7 dotyczące dat spotkań organizacji Euroitalia i Michelangelo).

c) Analiza dowodów uwzględnionych przez Komisję w celu wykazania naruszenia dotyczącego artykułów ceramicznych we Włoszech w okresie od dnia 15 marca 1993 r. do dnia 9 listopada 2004 r.

59 Skarżące podnoszą, że chociaż – jak przyznały w postępowaniu administracyjnym – uczestniczyły w naruszeniu dotyczącym armatury sanitarnej we Włoszech, to jednak Komisja nie mogła skutecznie wywnioskować stąd, że uczestniczyły one na tym terytorium w naruszeniu dotyczącym artykułów ceramicznych, w braku dowodów wystarczających do wykazania takiego naruszenia.

60 Komisja odpiera tę argumentację, podnosząc z jednej strony, że brak zakwestionowania przez skarżące zarzutu Komisji w postępowaniu administracyjnym stanowi dodatkowy dowód ich uczestnictwa w naruszeniu dotyczącym artykułów ceramicznych we Włoszech, a z drugiej strony, że wykazała ona w wymagany prawem sposób ich uczestnictwo w tym naruszeniu.

61 Należy najpierw zbadać, czy – jak twierdzi Komisja – skarżące nie zakwestionowały swego uczestnictwa w naruszeniu w zakresie, w jakim dotyczyło ono artykułów ceramicznych, a następnie ocenić, czy instytucja ta zgromadziła dowody wystarczające do uznania, że skarżące uczestniczyły w tym naruszeniu.

W przedmiocie zakwestionowania przez skarżące w postępowaniu administracyjnym istnienia naruszenia dotyczącego artykułów ceramicznych we Włoszech w okresie od dnia 15 marca 1993 r. do dnia 9 listopada 2004 r.

62 Na wstępie należy przypomnieć, że zgodnie z orzecznictwem wyraźne lub dorozumiane uznanie okoliczności faktycznych lub prawnych przez przedsiębiorstwo w toku postępowania administracyjnego przed Komisją może wprawdzie stanowić dodatkowy dowód przy ocenie zasadności skargi sądowej, jednak nie może ono ograniczać samego wykonywania prawa do wniesienia skargi do Sądu przysługującego osobom fizycznym lub prawnym na podstawie art. 263 akapit czwarty TFUE (wyrok Trybunału z dnia 1 lipca 2010 r. w sprawie C-407/08 P Knauf Gips przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-6375, pkt 90).

63 Należy zatem zbadać, czy w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów, stanowiącym jedyny dokument, na który Komisja powołuje się w uzasadnieniu swych twierdzeń, uznała ona, że skarżące uczestniczyły w naruszeniu dotyczącym artykułów ceramicznych we Włoszech, a następnie czy – jak utrzymuje ta instytucja – skarżące nie zakwestionowały tych zastrzeżeń w odpowiedzi na wskazane pismo.

64 W pierwszej kolejności należy zaznaczyć, iż w pkt 256 pisma w sprawie przedstawienia zarzutów Komisja uznała, że w okresie od 1990 r. do 2004 r. na rynku włoskim istniał system regularnej wymiany informacji na temat podwyżek cen między wytwórcami instalacji sanitarnych. Komisja dodała, że zainteresowane przedsiębiorstwa spotykały się „na zebraniach organizacji Euroitalia i Michelangelo, jak również dyskutowały na temat cen na spotkaniach organizacji Federceramica i Anima". W pkt 257 tego pisma Komisja wyjaśniła, że podczas spotkań organizacji Federceramica dochodziło do „wymiany informacji dotyczących cenników, podwyżek cen i innych informacji o włoskim rynku artykułów ceramicznych". W przypisie nr 592 do tego pisma odsyła ona w tym względzie do złożonego przez skarżące wniosku o obniżenie kwoty grzywny. Ponadto w pkt 260 omawianego pisma wyjaśniono, iż we wniosku tym skarżące podniosły, że spotkania w ramach organizacji Federceramica przestały być organizowane w 1995 r. lub w 1996 r. W pkt 259 i 261–277 tego pisma Komisja opisała podwyżki cen omawiane na spotkaniach organizacji Euroitalia i Michelangelo.

65 W świetle twierdzeń przedstawionych w pkt 64 powyżej trzeba zauważyć, że chociaż z pisma w sprawie przedstawienia zarzutów jasno wynika, że Komisja uznała, iż w latach 1990–2004 we Włoszech istniał kartel w sektorze instalacji sanitarnych do łazienek, to jednak o istnieniu tego kartelu konkretnie w odniesieniu do artykułów ceramicznych instytucja ta wspomniała jedynie w nawiązaniu do rozmów antykonkurencyjnych, jakie były prowadzone w ramach organizacji Federceramica w okresie od 1990 r. do 1995 r. lub 1996 r., o czym skarżące poinformowały Komisję we wniosku złożonym na podstawie komunikatu z 2002 r. w sprawie współpracy.

66 W drugiej kolejności należy zaznaczyć, z jednej strony, iż w pkt 138 uwag przedstawionych w odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów skarżące podniosły wyraźnie, że wszystkie twierdzenia Komisji zawarte w tym piśmie i dotyczące konkretnie kartelu na włoskim rynku artykułów ceramicznych oparte są na ich wniosku złożonym na podstawie komunikatu z 2002 r. w sprawie

współpracy i że gdyby informacje te zostały wycofane z akt sprawy, Komisja nie mogłaby wymierzyć sankcji za to naruszenie. Z tego względu podnoszą one również, że powinny zostać zwolnione z grzywny w odniesieniu do omawianego naruszenia.

67 Z drugiej strony w pkt 3.1 uwag przedstawionych w odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów skarżące wyjaśniły, że wszystkie zawarte w tym piśmie twierdzenia na temat koordynacji podwyżek cen artykułów ceramicznych dotyczą spotkań, które odbywały się w ramach organizacji Federceramica, i że chociaż w piśmie tym wspomniano o systematycznym koordynowaniu podwyżek cen w ramach organizacji Euroitalia, to jednak organizacja ta nie stanowiła forum, na którym prowadzone były dyskusje na temat artykułów ceramicznych. Skarżące wskazują, że były one jedynymi producentami artykułów ceramicznych zrzeszonymi w tej organizacji, ale nie występowały w jej ramach w tym charakterze. Uściślają one, że omawiały one dane dotyczące armatury sanitarnej, a jedynie „na marginesie" wspomniały o tym, jak „sprawy toczyły się" w sektorze artykułów ceramicznych, przy czym uwagi te nie miały antykonkurencyjnego celu.

68 Z uwag przedstawionych przez skarżące w odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów wynika zatem jednoznacznie z jednej strony, że przyznały się one do uczestnictwa w kartelu w sektorze artykułów ceramicznych we Włoszech wyłącznie w odniesieniu do wymiany informacji prowadzonej w ramach organizacji Federceramica w okresie od 1990 r. do 1995 r. lub 1996 r., o czym same powiadomiły Komisję w we wniosku złożonym na podstawie komunikatu z 2002 r. w sprawie współpracy; a z drugiej strony, że wyraźnie zaprzeczyły one jakiemukolwiek uczestnictwu w kartelu dotyczącym artykułów ceramicznych w ramach organizacji Euroitalia. Ponadto, chociaż – jak wskazuje Komisja w swych pismach – skarżące nie zaprzeczyły temu, że uczestniczyły w spotkaniach organizacji Michelangelo, to jednak należy stwierdzić, że w pkt 277 pisma w sprawie przedstawienia zarzutów Komisja ograniczyła się do wymienienia dat spotkań organizacji Michelangelo oraz do wskazania uczestników tych spotkań, nie wspominając jednak ani o tym, co dokładnie było przedmiotem prowadzonych tam rozmów, ani w szczególności o tym, czy rozmowy te dotyczyły artykułów ceramicznych.

69 W świetle rozważań przedstawionych w pkt 64–68 powyżej należy stwierdzić, iż – wbrew stanowisku Komisji – skarżące zakwestionowały swe uczestnictwo w naruszeniu dotyczącym artykułów ceramicznych, które zostało popełnione we Włoszech w okresie od dnia 15 marca 1993 r. do dnia 9 listopada 2004 r. w ramach organizacji Euroitalia i Michelangelo. Z uwag przedstawionych w odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów wynika bowiem, że chociaż przyznały się one do uczestnictwa w naruszeniu dotyczącym artykułów ceramicznych w ramach organizacji Federceramica w okresie od 1990 r. do 1995 r. lub 1996 r., to jednak podniosły, że nie uczestniczyły na tym terytorium, przynajmniej w ramach organizacji Euroitalia, w żadnym naruszeniu dotyczącym artykułów ceramicznych.

70 Wobec powyższego przedstawiony w pkt 60 powyżej argument Komisji, w myśl którego Sąd powinien, zgodnie z orzecznictwem przytoczonym w pkt 62 powyżej, uwzględnić jako dodatkowy dowód okoliczność, że w postępowaniu administracyjnym skarżące nie zakwestionowały uczestnictwa w kartelu dotyczącym artykułów ceramicznych we Włoszech, nie zasługuje na uwzględnienie.

W przedmiocie dowodów uwzględnionych w zaskarżonej decyzji w celu wykazania istnienia naruszenia dotyczącego artykułów ceramicznych we Włoszech w okresie od dnia 15 marca 1993 r. do dnia 9 listopada 2004 r.

71 Skarżące podnoszą dwa główne zastrzeżenia zmierzające do zakwestionowania istnienia naruszenia dotyczącego artykułów ceramicznych popełnionego we Włoszech w okresie od dnia 15 marca 1993 r. do dnia 9 listopada 2004 r.

72 W ramach zastrzeżenia pierwszego skarżące podnoszą, że rozmowy, które były prowadzone na forum organizacji Euroitalia i Michelangelo, nie pozwalały na wyciągnięcie wniosku o istnieniu kartelu. Po pierwsze, Komisja nie wykazała, w jaki sposób skarżące zakłóciły konkurencję na rynku artykułów ceramicznych, skoro z jednej strony były one jedynym wytwórcą tej podgrupy produktów uczestniczącym w spotkaniach organizacji Euroitalia, a z drugiej strony w większości przypadków były one także jedynym wytwórcą tej podgrupy produktów, który uczestniczył w spotkaniach organizacji Michelangelo. Po drugie, informacje dotyczące artykułów ceramicznych, które przekazywano w trakcie spotkań organizacji Euroitalia i Michelangelo, nie miały w żadnym razie antykonkurencyjnego charakteru.

73 W ramach zastrzeżenia drugiego skarżące utrzymują, że w celu udowodnienia naruszenia Komisja nie mogła oprzeć się na ich uczestnictwie w spotkaniach organizacji Federceramica. Po pierwsze, skoro w zaskarżonej decyzji Komisja nie ukarała formalnie skarżących za to zachowanie, to zasada domniemania niewinności zabrania Komisji uznać – na podstawie ich uczestnictwa w organizacji Federceramica – że uczestniczyły one ponadto w naruszeniu dotyczącym artykułów ceramicznych w ramach organizacji Euroitalia i Michelangelo. Po drugie, Komisja nie mogła oprzeć się na ich uczestnictwie w spotkaniach organizacji Federceramica w celu udowodnienia naruszenia w ramach organizacji Euroitalia i Michelangelo, a w konsekwencji nałożenia na skarżące grzywny, gdyż stanowi to naruszenie pkt 23 lit. b) zdanie ostatnie komunikatu z 2002 r. w sprawie współpracy.

74 Komisja nie zgadza się z tą argumentacją.

75 Tytułem wstępu należy zaznaczyć, że – jak wynika ze zwięzłego przedstawienia ocen Komisji zawartego w zaskarżonej decyzji (zob. pkt 55–58 powyżej), instytucja ta uznała, że skarżące uczestniczyły w naruszeniu dotyczącym artykułów ceramicznych we Włoszech ze względu na to, że brały udział w spotkaniach organizacji Euroitalia i Michelangelo, a nie ze względu na to, że uczestniczyły one w spotkaniach organizacji Federceramica. Ponadto bezsporne jest to, że z jednej strony, w ramach organizacji Euroitalia, w okresie od dnia 15 marca 1993 r. przynajmniej do 2001 r., skarżące były jedynym przedsiębiorstwem produkującym armaturę sanitarną i artykuły ceramiczne, podczas gdy osiem pozostałych przedsiębiorstw uczestniczących w spotkaniach tej organizacji wytwarzało wyłącznie armaturę sanitarną (zob. tabela zamieszczona w załączniku 6 do zaskarżonej decyzji)., a z drugiej strony w ramach organizacji Michelangelo, której spotkania odbywały się w okresie od dnia 12 marca 1996 r. do dnia 25 lipca 2003 r., skarżące uczestniczyły tylko w siedmiu spotkaniach, w okresie od dnia 8 lipca 1998 r. do dnia 9 marca 2001 r., na których obecny był także inny producent artykułów ceramicznych, a mianowicie spółka Pozzi Ginori (zob. tabela zamieszczona w załączniku 7 do zaskarżonej decyzji).

76 W świetle stwierdzeń przedstawionych w pkt 75 powyżej należy w pierwszej kolejności zbadać, czy Komisja mogła zasadnie uznać, że skarżące naruszyły art. 101 TFUE, mimo że z jednej strony w ramach organizacji Euroitalia były one jedynym wytwórcą artykułów ceramicznych, który uczestniczył we wszystkich spotkaniach tej organizacji w okresie od dnia 15 marca 1993 r. przynajmniej do 2001 r. [tj. do dnia, w którym spółka Grohe została przejęta przez spółkę Sanitec Europe Oy (zwaną dalej „Sanitec”), do której należała spółka Pozzi Ginori], a z drugiej strony w ramach organizacji Michelangelo były one jedynym wytwórcą artykułów ceramicznych, który był obecny na spotkaniach w okresie od dnia 12 marca 1996 r. do dnia 8 lipca 1998 r. i od dnia 9 marca 2001 r. do dnia 25 lipca 2003 r. W drugiej kolejności należy zbadać, czy Komisja dostarczyła wystarczających dowodów na istnienie naruszenia dotyczącego artykułów ceramicznych w odniesieniu z jednej strony do siedmiu spotkań organizacji Michelangelo, w których uczestniczyły skarżące – które odbyły się w okresie od dnia 8 lipca 1998 r. do dnia 9 marca 2001 r. i na których obecny był również inny producent artykułów ceramicznych, a mianowicie Pozzi Ginori, a z drugiej strony do 14 spotkań organizacji Euroitalia, które odbyły się w okresie od dnia 9 marca 2001 r. do dnia 15 października 2004 r. i w których uczestniczyły skarżące, a także należąca do Sanitec spółka Grohe.

– W przedmiocie dowodu istnienia kartelu dotyczącego artykułów ceramicznych w ramach organizacji Euroitalia i Michelangelo w odniesieniu do spotkań, w których skarżące uczestniczyły jako jedyne przedsiębiorstwo produkujące te artykuły

77 Należy zbadać, czy Komisja słusznie uznała, że skarżące uczestniczyły w porozumieniu między przedsiębiorstwami, którego celem lub skutkiem było zakłócenie konkurencji na włoskim rynku artykułów ceramicznych w ramach organizacji Euroitalia i Michelangelo, w okresach, w których skarżące były jedynym obecnym na spotkaniach tych organizacji przedsiębiorstwem produkującym artykuły ceramiczne, podczas gdy wszystkie pozostałe przedsiębiorstwa były producentami armatury sanitarnej.

78 Z orzecznictwa przedstawionego w pkt 35–41 powyżej wynika, że dostarczenie mających szczególne znaczenie informacji handlowych, takich jak informacje na temat przyszłych podwyżek cen, w sytuacji gdy informacje te są skierowane do konkurencyjnego przedsiębiorstwa lub konkurencyjnych przedsiębiorstw, wywiera skutek antykonkurencyjny, ponieważ zaburzeniu ulega autonomia zachowania się zainteresowanych przedsiębiorstw na rynku. W razie stwierdzenia, że praktyki takie są stosowane między konkurentami, Komisja nie musi wykazywać ich antykonkurencyjnych skutków na właściwym rynku, jeśli praktyki te są konkretnie w stanie, biorąc od uwagę kontekst prawny i gospodarczy, w które się wpisują, wyeliminować, ograniczyć lub zakłócić konkurencję wewnątrz wspólnego rynku (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 4 czerwca 2009 r. w sprawie C-8/08 T-Mobile Netherlands i in., Zb.Orz. s. I-4529, pkt 31).

79 Natomiast nie można przyjąć, że porozumienie przedsiębiorstw lub ich uzgodniona praktyka polegające na wymianie informacji handlowych mających szczególne znaczenie, ale dotyczących produktu sprzedawanego na rynku, na którym przedsiębiorstwa te nie są konkurentami, mają na tym rynku antykonkurencyjny cel lub skutek. Praktyka przedsiębiorstwa aktywnego na dwóch odrębnych rynkach produktowych, polegająca na przekazywaniu konkurentom obecnym na jednym z tych rynków mających szczególne znaczenie informacji handlowych dotyczących drugiego z tych rynków, na którym konkurenci ci nie są obecni, nie może bowiem co do zasady wpłynąć na konkurencję, jaka prowadzona jest na tym drugim rynku.

80 W niniejszej sprawie należy stwierdzić, że w odpowiedzi na sformułowane przez skarżące uwagi na temat pisma w sprawie przedstawienia zarzutów Komisja przedstawiła w zaskarżonej decyzji dwa argumenty zmierzające do uzasadnienia istnienia kartelu dotyczącego artykułów ceramicznych w ramach organizacji Euroitalia i Michelangelo, pomimo faktu, że skarżące były jedynym uczestniczącym w spotkaniach tych organizacji przedsiębiorstwem, którego działalność dotyczyła artykułów ceramicznych.

81 Po pierwsze, w przypisie nr 587 do zaskarżonej decyzji Komisja zaznaczyła przede wszystkim z jednej strony – że przekazane przez skarżące informacje na temat artykułów ceramicznych stanowią mające szczególne znaczenie informacje handlowe, gdyż dotyczą podwyżek cen i innych aspektów cenowych, takich jak ceny minimalne i rabaty, a z drugiej strony – że informacje wymienione w odniesieniu do artykułów ceramicznych były „podobne do poczynionych podczas tych samych spotkań uwag na temat armatury sanitarnej lub w pełni zbieżne z tymi uwagami". Według tej instytucji nie należy jednak dokonywać „rozróżnienia [między armaturą sanitarną a artykułami ceramicznymi] w odniesieniu do celu, jaki przyświeca przedsiębiorstwu podczas przekazywania tych informacji (zwłaszcza jeśli weźmie się pod uwagę ich stopień szczegółowości oraz ogólny kontekst rozmów prowadzonych na tych spotkaniach)". Komisja rozwinęła tę analizę w przypisie nr 1779 do zaskarżonej decyzji, wskazując w nim, że szczegółowy charakter oraz kontekst rozmów świadczą „bez żadnych wątpliwości o antykonkurencyjnym postępowaniu skarżących".

82 Należy jednak stwierdzić, iż żaden z argumentów przedstawionych w pkt 81 powyżej nie dowodzi, że celem bądź skutkiem omawianych praktyk było zakłócenie konkurencji na rynku artykułów ceramicznych.

83 Z jednej bowiem strony Komisja nie przedstawiła żadnego argumentu ani dowodu, który pozwalałby wykazać, że w niniejszej sprawie konkurencja na rynku artykułów ceramicznych mogła zostać zakłócona przez to, że skarżące ujawniły producentom armatury sanitarnej mające szczególne znaczenie informacje handlowe

84 Z drugiej strony stwierdzenie, że istnieje podobieństwo dotyczące charakteru i sposobu wymiany informacji przekazywanych w ramach organizacji Euroitalia, w odniesieniu do armatury sanitarnej i artykułów ceramicznych, nie pozwala także wykazać, że dostarczenie producentom armatury sanitarnej informacji na temat cen artykułów ceramicznych zakłóciło konkurencję na tym drugim rynku. W tym względzie należy podkreślić, iż w zaskarżonej decyzji Komisja nie wykazała, że producenci armatury sanitarnej przekazywali uzyskane informacje konkurentom skarżących na rynku artykułów ceramicznych, co umożliwiłoby domniemanie lub stwierdzenie wystąpienia skutku dla konkurencji na tym rynku.

85 Po drugie, w przypisie nr 587 do zaskarżonej decyzji Komisja stwierdziła, lecz tylko na marginesie, że przekazanie przez skarżących, w ramach organizacji Euroitalia, informacji o podwyżkach cen artykułów ceramicznych „nie było niczym nadzwyczajnym, z uwagi na pierwszoplanową pozycję, jaką zajmuje to przedsiębiorstwo w tym sektorze rynku we Włoszech (jego udziały w rynku są znacznie wyższe niż udziały jego najbliższych konkurentów) oraz jego zainteresowanie utrzymaniem rozsądnego i kompleksowego podejścia do ustalania cen swych produktów (zarówno [artykułów] ceramicznych, jak i armatury sanitarnej)”.

86 W tym względzie należy z jednej strony zaznaczyć, że fakt, iż skarżące posiadały znaczący udział w rynku artykułów ceramicznych, nie ma wpływu na fakt, iż w zaskarżonej decyzji Komisja nie wykazała, że ujawnienie producentom armatury sanitarnej mających szczególne znaczenie informacji handlowych dotyczących artykułów ceramicznych mogło oddziaływać na konkurencję na tym drugim rynku.

87 Z drugiej strony nawet jeśli – jak twierdzi Komisja – skarżące były rzeczywiście zainteresowane utrzymaniem „rozsądnego i kompleksowego podejścia” do ustalania swych cen dla wszystkich sprzedawanych przez nie artykułów ceramicznych i armatury sanitarnej, to stwierdzenie takie nie umożliwia wykazania, że na rynku artykułów ceramicznych wystąpiło zakłócenie konkurencji. W istocie, chociaż złożenie na forum organizacji Euroitalia zapowiedzi przyszłych podwyżek cen artykułów ceramicznych pozwala wykazać, że producenci instalacji sanitarnych do łazienek byli zainteresowani skoordynowaniem swych zachowań, to jednak Komisja nie dowiodła, że celem lub skutkiem stosowania takiej praktyki przez skarżące było zmniejszenie lub wyeliminowanie niepewności co do funkcjonowania rynku artykułów ceramicznych.

88 W tym stanie rzeczy należy orzec, że Komisja popełniła błąd w ocenie, uznając, że skarżące uczestniczyły w naruszeniu dotyczącym artykułów ceramicznych we Włoszech w ramach organizacji Euroitalia i Michelangelo przez cały okres, w którym były one jedynym przedsiębiorstwem wytwarzającym artykuły ceramiczne, uczestniczącym w spotkaniach tych organizacji.

89 Sześć przedstawionych przez Komisję argumentów nie podważa wniosku przedstawionego w pkt 88 powyżej.

90 Po pierwsze, w swych pismach i w odpowiedzi na pytania Sądu zadane na rozprawie Komisja wskazała, iż okoliczność, że skarżące były jedynym producentem artykułów ceramicznych w ramach organizacji Euroitalia nie ma wpływu na stwierdzenie ich uczestnictwa w naruszeniu, ponieważ zakazane praktyki, o których tu mowa, były częścią jednolitego naruszenia. Komisja odsyła do motywów 845 i 846 zaskarżonej decyzji, wedle których trzy podgrupy produktów są „komplementarne”, czego skarżące nie zakwestionowały w swych pismach procesowych. Instytucja ta podkreśla także, że wszyscy producenci byli zainteresowani utrzymaniem wspólnego stanowiska w dziedzinie podwyżek cen.

91 W tym względzie należy stwierdzić przede wszystkim, że ujawniając producentom armatury sanitarnej mające szczególne znaczenie informacje handlowe dotyczące artykułów ceramicznych we Włoszech, skarżące niewątpliwie przejawiły zachowanie, które mogło wzmocnić kartel na rynku armatury sanitarnej, z powodów wskazanych przez Komisję i opisanych w pkt 87 powyżej. Niemniej jednak zachowanie takie nie pozwala wykazać, że mogło to doprowadzić do zmiany warunków panujących na rynku artykułów ceramicznych.

92 Następnie należy podkreślić, że wbrew podniesionym przez Komisję w odpowiedzi na zadane na rozprawie pytania Sądu argumentom, w myśl których instytucja ta nie musiała wykazywać zakłócenia konkurencji wynikającego z każdego spotkania organizacji zawodowej, ponieważ artykuły ceramiczne należały do podgrupy produktów objętych jednolitym naruszeniem, kwalifikacja taka nie uwalnia Komisji od obowiązku wykazania, że doszło do zakłócenia konkurencji w odniesieniu do każdej z trzech podgrup produktów objętych rzeczonym naruszeniem. W istocie nawet jeśli istnieje jednolite naruszenie, w sytuacji gdy porozumienia lub uzgodnione praktyki wpisują się w ogólny plan wdrożony świadomie przez przedsiębiorstwa w celu realizacji jednolitego celu antykonkurencyjnego, mimo iż dotyczą one odrębnych towarów, usług czy terytoriów (zob. podobnie ww. w pkt 49 wyrok w sprawach połączonych Aalborg Portland i in. przeciwko Komisji, pkt 258, 260; wyrok Sądu z dnia 8 lipca 2008 r. w sprawie T-54/03 Lafarge przeciwko Komisji, niepublikowany w Zbiorze, pkt 482), to stwierdzenie takiego naruszenia nie może oznaczać uchylenia wstępnego warunku istnienia zakłócenia konkurencji wpływającego na każdy z rynków produktów objętych owym jednolitym naruszeniem.

93 Po drugie, należy oddalić argument Komisji, w myśl którego z dowodów dotyczących kartelu w Niemczech wynika, że producenci armatury sanitarnej we Włoszech „brali pod uwagę naruszenie dotyczące artykułów ceramicznych" i że w spotkaniach organizacji Michelangelo uczestniczyło szereg producentów, którzy nie prowadzili działalności na rynku artykułów ceramicznych. Z jednej bowiem strony wskazany argument Komisji zmierza do potwierdzenia, a nie podważenia przedstawionego w pkt 87 powyżej stwierdzenia, że praktyka polegająca na informowaniu wytwórców armatury sanitarnej przez skarżących o podwyżkach cen ich artykułów ceramicznych w rzeczywistości przyczyniała się do sprawnego funkcjonowania kartelu dotyczącego armatury sanitarnej. Z drugiej strony argument ten nie pozwala w każdym razie stwierdzić, że doszło do zakłócenia konkurencji na rynku artykułów ceramicznych.

94 Po trzecie, nieskuteczny jest argument Komisji, że skarżące nie wyjaśniły, z jakich wiarygodnych powodów innych niż istnienie kartelu przekazywały mające szczególne znaczenie informacje handlowe dotyczące artykułów ceramicznych na forum organizacji Euroitalia, jeśli nie istniał interes w ujawnieniu tych informacji lub ujawnienie to nie miało znaczenia. Z jednej strony omawiany argument Komisji nie umożliwia wykazania, że istniał kartel dotyczący artykułów ceramicznych, w braku obiektywnych elementów, które pozwalałyby stwierdzić, że praktyki stosowane na tym rynku miały antykonkurencyjny cel lub skutek. Z drugiej strony, zgodnie z orzecznictwem przytoczonym w pkt 47 powyżej, zadaniem Komisji jest udowodnienie, że spełnione zostały przesłanki naruszenia art. 101 TFUE, czego instytucja ta nie uczyniła w niniejszej sprawie.

95 Po czwarte, należy oddalić jako nieskuteczny argument Komisji, w myśl którego, jak wynika z motywu 410 oraz przypisu nr 504 do zaskarżonej decyzji, opisującego sprawozdanie ze spotkania organizacji Federceramica oznaczonego sygnaturą 386/93 PGM/ed, w dniu 5 lipca 1993 r. skarżące omówiły w ramach tej organizacji podwyżki cen dotyczące artykułów ceramicznych, zanim wspomniały o tych podwyżkach na spotkaniu organizacji Euroitalia, które odbyło się kilka dni później. Przede wszystkim należy stwierdzić, że choć skarżące omawiały ze swymi konkurentami kwestię cen na forum organizacji Federceramica kilka dni przed spotkaniem organizacji Euroitalia, pozwala to stwierdzić, że istniał kartel dotyczący artykułów ceramicznych w ramach organizacji Federceramica, ale nie można stąd wywieść, że niedozwolone rozmowy były prowadzone na forum organizacji Euroitalia. Ponadto, jak stwierdziła Komisja w motywie 409 zaskarżonej decyzji, w każdym wypadku dowody niedozwolonych praktyk dotyczących organizacji Federceramica „poprzedzają okres, którego dotyczy [zaskarżona] decyzja (1993–2004)". Tak więc chociaż – jak stwierdza Komisja w tym samym motywie

– dowody „świadczą o istnieniu ogólnego schematu zachowania określonych producentów w okresie od 1990 r. do 1993 r.”, to nie pozwalają one jednak wykazać, że naruszenia dopuszczono się podczas późniejszych spotkań organizacji Euroitalia, w których skarżące uczestniczyły jako jedyny producent artykułów ceramicznych.

96 Dlatego Komisja nie może skutecznie powoływać się na okoliczność prowadzenia niedozwolonych rozmów na forum organizacji Federceramica w celu poparcia swej oceny zmierzającej do stwierdzenia istnienia naruszenia dotyczącego artykułów ceramicznych we Włoszech.

97 W tym względzie należy zaznaczyć, że wyroki Sądu z dnia 16 czerwca 2011 r. w sprawie T-240/07 Heineken Nederland i Heineken przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-3355, pkt 212; z dnia 5 października 2011 r. w sprawie T-39/06 Transcatab przeciwko KomisjiZb.Orz. s. II-6831, pkt 381, 382; oraz z dnia 22 marca 2012 r. w sprawach połączonych T-458/09 i T-171/10 Slovak Telekom przeciwko Komisji, pkt 51, na które Komisja powołała się na rozprawie, nie pozwalają podważyć stwierdzenia przedstawionego w poprzednim punkcie. W żadnym z tych wyroków Sąd nie uznał bowiem, że Komisja może zastąpić dowód istnienia naruszenia w ramach konkretnej organizacji i w danym okresie dowodem istnienia antykonkurencyjnych praktyk, które stosowane były w okresie wcześniejszym w ramach innej organizacji zawodowej, który to okres Komisja wyraźnie wyłączyła zresztą ze stwierdzenia istnienia naruszenia.

98 Po piąte, Komisja utrzymuje, że nie była zobowiązana do wykazania, że konkurenci prowadzili między sobą niedozwolone rozmowy. W tym względzie instytucja ta podnosi w istocie, że w wyroku z dnia 28 kwietnia 2010 r. w sprawach połączonych T-456/05 i T-457/05 Gütermann i Zwicky przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-1443, pkt 53, Sąd uznał, że w wypadku jednolitego naruszenia sam brak aktywności danego przedsiębiorstwa na badanym rynku nie wystarcza do zwolnienia go z odpowiedzialności.

99 W tym względzie należy stwierdzić, że w pkt 53 ww. w pkt 98 wyroku w sprawach połączonych Gütermann i Zwicky przeciwko Komisji Sąd orzekł, że przedsiębiorstwo może naruszać zakaz przewidziany w art. 101 ust. 1 TFUE, jeżeli jego zachowanie, skoordynowane z działaniami innych przedsiębiorstw, ma na celu ograniczenie konkurencji na szczególnym rynku właściwym wewnątrz rynku wewnętrznego, co nie oznacza koniecznie z góry, że przedsiębiorstwo to samo jest aktywne na tym samym rynku właściwym. I tak z zasady sformułowanej w tym wyroku przez Sąd wynika, że w niniejszej sprawie Komisja mogła zasadnie stwierdzić, iż praktyka polegająca w wypadku skarżących na powiadamianiu producentów armatury sanitarnej o swych przyszłych podwyżkach cen ułatwiała funkcjonowanie kartelu na rynku armatury sanitarnej, nawet jeśli skarżące nie prowadziły działalności na tym rynku. Natomiast zasada ta nie wpływa w żaden sposób na stwierdzenie poczynione w pkt 82 powyżej, według którego Komisja nie wykazała, że celem bądź skutkiem praktyki polegającej na powiadamianiu przez skarżące o swych cenach przedsiębiorstwa, które nie były ich konkurentami na rynku artykułów ceramicznych, było zakłócenie konkurencji na tym rynku.

100 Po szóste, Komisja zwraca uwagę, że ujawniając mające szczególne znaczenie informacje handlowe dotyczące artykułów ceramicznych, skarżące uspokajały producentów armatury sanitarnej, informując ich, że ceny artykułów ceramicznych we Włoszech także wzrosną. Komisja podnosi w tym względzie, że zgodnie z wyrokiem Sądu z dnia 24 marca 2011 r. w sprawie T-377/06 Comap przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-1115, pkt 70, wymiana mających szczególne znaczenie informacji handlowych nie musi być wzajemna, aby naruszała zasadę niezależnego zachowania na rynku.

101 Wystarczy stwierdzić, że okoliczność, iż aby stwierdzić istnienie kartelu Komisja nie musi wykazywać, że wymiana mających szczególne znaczenie informacji handlowych między dwoma konkurującymi przedsiębiorstwami miała charakter wzajemny, nie uprawnia jednak do wyciągnięcia wniosku, że wymiana takich informacji między przedsiębiorstwami, które nie są względem siebie konkurentami, może prowadzić do zakłócenia konkurencji na rynku artykułów ceramicznych.

102 W świetle wszystkich powyższych rozważań należy stwierdzić, iż Komisja błędnie uznała, że istniał kartel dotyczący artykułów ceramicznych we Włoszech w ramach organizacji Euroitalia przez cały okres od dnia 15 marca 1993 r. do 2001 r. oraz w ramach organizacji Michelangelo przez okres inny niż od dnia 8 lipca 1998 r. do dnia 9 marca 2001 r.

103 Podniesione w tym względzie przez skarżące zastrzeżenie należy zatem uwzględnić.

– W przedmiocie dowodu istnienia kartelu dotyczącego artykułów ceramicznych w ramach organizacji Euroitalia i Michelangelo w odniesieniu do spotkań, w których skarżące uczestniczyły wraz z innymi producentami tych artykułów

104 Przede wszystkim skarżące podnoszą, że były one jedynym producentem artykułów ceramicznych, który uczestniczył z jednej strony we wszystkich spotkaniach organizacji Euroitalia, a z drugiej strony – w większości spotkań organizacji Michelangelo. Ponadto w replice, w odpowiedzi na argumenty Komisji, skarżące zwracają uwagę, że w zaskarżonej decyzji nie wskazano, że inni producenci artykułów ceramicznych uczestniczyli w spotkaniach organizacji Euroitalia. Wreszcie podkreślają one fakt, że dopiero w okresie od marca 2000 r. do marca 2001 r. inny producent artykułów ceramicznych, a mianowicie Pozzi Ginori, uczestniczył wraz ze skarżącymi w spotkaniach organizacji Michelangelo.

105 Komisja nie zgadza się z tą argumentacją. Z jednej strony w ramach organizacji Euroitalia skarżące nie były jedynym producentem artykułów ceramicznych. Jak wynika bowiem z decyzji Komisji IV/M.2397 – BC Funds/Sanitec (Dz.U. 2001, C 207, s. 9), spółka Grohe, będąca producentem armatury sanitarnej, została przejęta w 2001 r. przez spółkę Sanitec, która posiadała także udziały w spółce Pozzi Ginori, wytwarzającej artykuły ceramiczne. W tym stanie rzeczy Grohe była częścią spółki Sanitec, stanowiącej przedsiębiorstwo w rozumieniu prawa konkurencji, produkującej zarówno artykuły ceramiczne, jak i armaturę, oraz będącej członkiem organizacji Euroitalia. Z drugiej strony w ramach organizacji Michelangelo Pozzi Ginori, która również należała do spółki Sanitec, uczestniczyła w spotkaniach, w których uczestniczyły także skarżące, w okresie od dnia 8 lipca 1998 r. do dnia 9 marca 2001 r.

106 W niniejszej sprawie należy zbadać, czy Komisja wykazała w wymagany prawem sposób istnienie kartelu dotyczącego artykułów ceramicznych, mając na uwadze, po pierwsze, obecność spółki Grohe w organizacji Euroitalia, a po drugie, obecność spółki Pozzi Ginori w organizacji Michelangelo.

107 W pierwszej kolejności, przed przystąpieniem do analizy kwestii, czy – jak twierdzą skarżące – Komisja nie wykazała w wymagany prawem sposób istnienia kartelu dotyczącego artykułów ceramicznych w ramach organizacji Euroitalia, należy zbadać, czy – jak również podniosły skarżące w odpowiedzi na argumenty Komisji – instytucja ta wypełniła w tym względzie ciążący na niej obowiązek uzasadnienia przewidziany w art. 293 TFUE. Należy bowiem przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem uzasadnienie decyzji powinno być zawarte w jej treści, a późniejsze wyjaśnienia Komisji mogą być brane pod uwagę jedynie w wyjątkowych okolicznościach (wyroki Sądu: z dnia 2 lipca 1992 r. w sprawie T-61/89 Dansk Pelsdyravlerforening przeciwko Komisji, Rec. s. II-1931, pkt 131; z dnia 14 maja 1998 r. w sprawie T-295/94 Buchmann przeciwko Komisji, Rec. s. II-813, pkt 171; z dnia 15 września 1998 r. w sprawach połączonych T-374/94, T-375/94, T-384/94 i T-388/94 European Night Services i in. przeciwko Komisji, Rec. s. II-3141, pkt 95). Wynika z tego, że decyzja powinna być samowystarczalna, a jej uzasadnienie nie może wynikać z pisemnych lub ustnych wyjaśnień udzielonych w późniejszym okresie, kiedy decyzja ta jest już przedmiotem skargi do sądu Unii (zob. wyrok Sądu z dnia 15 czerwca 2005 r. w sprawie T-349/03 Corsica Ferries France przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-2197, pkt 287 i przytoczone tam orzecznictwo).

108 W niniejszej sprawie należy zwrócić uwagę, że – jak podnoszą skarżące – Komisja nie stwierdziła ani w piśmie w sprawie przedstawienia zarzutów, ani w zaskarżonej decyzji, po pierwsze, że Grohe była, wraz ze spółką Sanitec, częścią jednolitego przedsiębiorstwa w rozumieniu prawa konkurencji, a po drugie, że mające szczególne znaczenie informacje handlowe dotyczące artykułów ceramicznych dostarczone przez skarżące w ramach organizacji Euroitalia nie były skierowane wyłącznie do

producentów armatury sanitarnej, ale także do co najmniej jednego innego producenta artykułów ceramicznych. Dwa argumenty przedstawione przez Komisję w zaskarżonej decyzji i przytoczone w pkt 81 i 85 powyżej nie mają bowiem związku z faktem, że przynajmniej jeszcze jeden członek organizacji Euroitalia należał do grupy przedsiębiorstw będącej konkurentem skarżących na rynku artykułów ceramicznych.

109 Komisja nie może zatem zasadnie zastąpić uzasadnienia przedstawionego w zaskarżonej decyzji odrębnym uzasadnieniem, które przedstawiła w swych pismach w celu poparcia wniosku, że skarżące uczestniczyły w naruszeniu dotyczącym artykułów ceramicznych w ramach organizacji Euroitalia.

110 W tym względzie Komisja utrzymuje, że zgodnie z wyrokiem Trybunału z dnia 14 lipca 1972 r. w sprawie 48/69 Imperial Chemical Industries przeciwko Komisji, Rec. s. 619, pkt 145, może ona powoływać się na powiązania istniejące między spółkami Sanitec i Grohe w celu podważenia podniesionych przez skarżące przed Sądem argumentów zmierzających do zakwestionowania istnienia naruszenia dotyczącego artykułów ceramicznych. Należy jednak uznać, że argument ten nie jest zasadny. W pkt 145 wskazanego wyroku Trybunał stwierdził bowiem, że Komisja nie jest zobowiązana do przedstawiania w swych decyzjach wszystkich argumentów, jakie mogłaby później podnieść w celu obalenia zarzutów niezgodności z prawem, jakie zostaną wytoczone przeciwko tym aktom. Jednakże fakt, że Komisja nie może przewidzieć w swoich decyzjach wszystkich argumentów, które mogłoby przeciwko niej podnieść przedsiębiorstwo, nie oznacza, że może ona, postępując wbrew orzecznictwu przedstawionemu w pkt 107 powyżej, zastąpić dane fragmenty uzasadnienia zaskarżonej decyzji nowymi argumentami zawartymi w pismach przedkładanych w trakcie postępowania przed Sądem.

111 Ponadto, z tej samej przyczyny, co przedstawiona w pkt 110 powyżej, Komisja nie może skutecznie podnieść po raz pierwszy na etapie postępowania przed Sądem, że istnieją nielegalne umowy dwustronne między skarżącymi a spółką Grohe, w celu poparcia swego twierdzenia, że między konkurentami prowadzone były niedozwolone rozmowy.

112 Należy zatem stwierdzić, że zaskarżona decyzja zawiera braki w uzasadnieniu. Uzasadnienie przedstawione w zaskarżonej decyzji nie umożliwiło bowiem skarżącym poznania przyczyn, dla których Komisja uznała, że rozmowy na forum organizacji Euroitalia dotyczące sprzedaży artykułów ceramicznych na włoskim terytorium mogły zakłócić konkurencję na tym rynku. Skarżące nie były w stanie skutecznie korzystać ze swego prawa do obrony w tym zakresie. W tym stanie rzeczy nie należy wydawać rozstrzygnięcia w przedmiocie zastrzeżenia skarżących, w myśl którego Komisja nie wykazała w wymagany prawem sposób istnienia antykonkurencyjnych praktyk w tym kontekście.

113 W drugiej kolejności, co się tyczy spotkań organizacji Michelangelo, należy zaznaczyć, iż okolicznością bezsporną jest, po pierwsze, że Pozzi Ginori była jedynym oprócz skarżących producentem artykułów ceramicznych należącym do tej organizacji, a po drugie, że – jak wynika z załącznika 7 do zaskarżonej decyzji – skarżące uczestniczyły tylko w siedmiu spotkaniach, w których uczestniczyła także Pozzi Ginori, a mianowicie w dniach 8 lipca 1998 r., 14 maja 1999 r., 16 marca, 12 maja, 20 lipca i 26 października 2000 r., a także 9 marca 2001 r. Dlatego Komisja mogła uznać, że miała miejsce wymiana mających szczególne znaczenie informacji handlowych w związku ze spotkaniami, które odbywały się w ramach organizacji Michelangelo, jedynie w odniesieniu do okresu, w trakcie którego obydwa przedsiębiorstwa uczestniczyły w tych spotkaniach. Należy bowiem zaznaczyć, że Komisja nie wskazała ani w zaskarżonej decyzji, ani w swych pismach procesowych, że rzeczona wymiana informacji miała miejsce poza spotkaniami organizacji Michelangelo i, w szczególności, że skarżące bezpośrednio przekazywały te informacje spółce Pozzi Ginori poza spotkaniami organizacji Michelangelo.

114 W tym stanie rzeczy należy zbadać, czy w odniesieniu do samych tylko spotkań, które miały miejsce w dniach 8 lipca 1998 r., 14 maja 1999 r., 16 marca, 12 maja, 20 lipca i 26 października 2000 r., a także 9 marca 2001 r., zgromadzone przez Komisję dowody są wystarczające do wykazania, że zaistniało naruszenie i że w naruszeniu tym uczestniczyły skarżące.

115 Po pierwsze, należy zwrócić uwagę, że w zaskarżonej decyzji Komisja wspomniała konkretnie o ujawnieniu przez skarżące mających szczególne znaczenie informacji handlowych dotyczących artykułów ceramicznych jedynie podczas dwóch spotkań z dnia 16 marca i 12 maja 2000 r. (zob. motyw 439 zaskarżonej decyzji), jak również spotkania z dnia 20 lipca 2000 r. (zob. motyw 441 tej decyzji). Natomiast nie wspomniała ona w żaden sposób o niedozwolonych rozmowach, które dotyczyłyby konkretnie artykułów ceramicznych, w kontekście czterech pozostałych spotkań, tj. z dnia 8 lipca 1998 r. (zob. motyw 430 zaskarżonej decyzji), 14 maja 1999 r. (zob. motyw 435 zaskarżonej decyzji), 26 października 2000 r. (zob. motyw 442 zaskarżonej decyzji) i 9 marca 2001 r. (zob. motyw 445 zaskarżonej decyzji).

116 Po drugie, co się tyczy przede wszystkim dwóch spotkań z dnia 8 lipca 1998 r. i z dnia 14 maja 1999 r., należy stwierdzić, że ani w motywach 430 i 435 zaskarżonej decyzji, ani w swych pismach procesowych, Komisja nie wspomniała, że podczas tych dwóch spotkań skarżące informowały o przyszłych podwyżkach swych cen artykułów ceramicznych. Przeciwnie, z dokumentów wspomnianych w przypisach nr 533 i 538 do zaskarżonej decyzji, dotyczących wspomnianych wyżej spotkań i przedłożonych przez Komisję przed Sądem w odpowiedzi na skierowane do niej środki organizacji postępowania, wynika, że jedynymi przyszłymi podwyżkami cen, o których rozmawiano na tych spotkaniach, były podwyżki zaproponowane przez spółkę Hansa Metallwerke, która nie wytwarzała artykułów ceramicznych.

117 Poza tym, co się tyczy spotkania z dnia 16 marca 2000 r., należy stwierdzić, że wbrew temu, co dała do zrozumienia Komisja w motywie 439 zaskarżonej decyzji, ze sporządzonego przez spółkę Grohe sprawozdania z tego spotkania nie wynika, że skarżące wymieniły mające szczególne znaczenie informacje handlowe dotyczące artykułów ceramicznych. W sprawozdaniu tym wspomniano bowiem jedynie o wzroście sprzedaży skarżących na poziomie 12%, nie wskazując przy tym, czy owa stopa wzrostu dotyczy armatury sanitarnej, artykułów ceramicznych, czy obu tych grup produktów. Jednakże w świetle wszystkich innych sprawozdań ze spotkań, w których wyraźnie wspomniano o tym, że wymieniane informacje dotyczyły artykułów ceramicznych, a nie armatury sanitarnej, należy stwierdzić, poprzez porównanie, że sprawozdanie ze spotkania, które odbyło się w dniu 16 marca 2000 r., nie umożliwia wykazania, że prowadzone tam rozmowy dotyczyły artykułów ceramicznych.

118 Następnie, co się tyczy trzech spotkań, które miały miejsce w dniach 12 maja, 20 lipca i 26 października 2000 r., należy stwierdzić, że – jak zauważyła Komisja w motywach 439–442 i 445 zaskarżonej decyzji – ze sporządzonych przez spółkę Grohe sprawozdań wynika, iż w trakcie tych spotkań skarżące przedstawiły mające szczególne znaczenie informacje handlowe dotyczące konkretnie artykułów ceramicznych.

119 Ze wspomnianych w poprzednim punkcie sprawozdań wynika bowiem, że w trakcie spotkania w dniu 16 marca 2000 r. skarżące poinformowały uczestników spotkań organizacji Michelangelo, w tym swego konkurenta, spółkę Pozzi Ginori, o wynoszącej 3% podwyżce cen na rynku artykułów ceramicznych. Ta zapowiedź podwyżki cen została potwierdzona na spotkaniu w dniu 20 lipca 2000 r., jako że na spotkaniu tym powtórzono, że owa podwyżka zacznie obowiązywać od dnia 1 września, a w każdym razie przed końcem roku. Co więcej, ze sprawozdania dotyczącego tego ostatniego spotkania wynika, że Pozzi Ginori oznajmiła, iż podwyżka jej cen katalogowych artykułów ceramicznych o 4 lub 5% zostanie ogłoszona na targach Cersaie i będzie stosowana od dnia 1 stycznia 2001 r. Wreszcie w odniesieniu do spotkania z dnia 26 października 2000 r. sporządzone przez spółkę Grohe sprawozdania potwierdzają, że skarżące poinformowały pozostałych uczestników, w tym spółkę Pozzi Ginori, o podwyższeniu o 3% cen swych artykułów ceramicznych. W tym względzie okoliczność, iż z dokumentów tych nie wynika jasno, czy rzeczona podwyżka została już wprowadzona, czy miała zacząć obowiązywać od dnia 1 stycznia 2001 r., nie ma wpływu na stwierdzenie, że owa podwyżka dotyczyła cen przyszłych.

120 Co się tyczy wreszcie spotkania z dnia 9 marca 2001 r., ze sprawozdania spółki Grohe wynika, że – jak wskazała Komisja w odpowiedzi na pytania Sądu – przedsiębiorstwa obecne na tym spotkaniu wymieniały informacje na temat stóp wzrostu nie swych cen, ale poziomu sprzedaży w lutym 2001 r. W zaskarżonej decyzji Komisja nie uznała jednak, że owa wymiana informacji stanowi naruszenie art. 101 ust. 1 TFUE. Jak wynika bowiem z motywu 492 zaskarżonej decyzji, Komisja stwierdziła naruszenie we Włoszech jedynie ze względu na istnienie koordynacji podwyżek cen.

121 W świetle powyższych stwierdzeń należy orzec, iż Komisja słusznie uznała, iż wymiana informacji, która została przeprowadzona podczas trzech spotkań w dniach 12 maja, 20 lipca i 26 października 2000 r. i która polegała na zapowiedzi przyszłej podwyżki cen, w wypadku skarżących o 3%, zaś w wypadku Pozzi Ginori o 4,5%, stanowi antykonkurencyjną praktykę w rozumieniu art. 101 ust. 1 TFUE, jak Komisja trafnie wskazała w motywie 492 zaskarżonej decyzji. Instytucja ta popełniła natomiast błąd w ocenie, gdy uznała, że rozmowy prowadzone podczas innych spotkań organizacji Michelangelo, w których skarżące uczestniczyły wraz ze spółką Pozzi Ginori, stanowią naruszenie art. 101 ust. 1 TFUE.

122 Argumenty, które skarżące podnoszą ponadto w celu wykazania, że przebieg trzech wspomnianych w pkt 118 powyżej spotkań nie pozwala uznać, że zaistniało naruszenie dotyczące artykułów ceramicznych, należy oddalić jako bezzasadne.

123 Przede wszystkim nie można uznać za przekonującą interpretacji przez skarżące sprawozdań spółki Grohe dotyczących spotkania z dnia 12 maja 2000 r., według której podwyższenie o 3% ceny artykułów ceramicznych dotyczy podwyżki przeszłej, o której zdecydowano w listopadzie 1999 r. i która nie ma wobec tego znaczenia z punktu widzenia prawa konkurencji. Jak wynika bowiem ze sprawozdań z kolejnych spotkań, które miały miejsce w dniach 20 lipca i 26 października 2000 r., podwyżka ta dotyczyła przyszłej sprzedaży artykułów ceramicznych od dnia 1 września 2000 r. lub od dnia 1 stycznia 2001 r. Takie informacje na temat przyszłych podwyżek cen mogły zatem wywrzeć wpływ na zachowanie konkurentów i spowodować zakłócenie konkurencji.

124 Następnie argument skarżących, w myśl którego ze sprawozdań ze spotkań z dnia 20 lipca i 26 października 2000 r. nie wynika, że po przekazaniu przez nie pozostałym uczestnikom tych spotkań informacji dotyczących ich przyszłych podwyżek cen prowadzili oni na ten temat rozmowy, nie ma wpływu na stwierdzenie, że samo przekazanie tych mających istotne znaczenie informacji handlowych stanowi antykonkurencyjną praktykę. Jak wynika bowiem z orzecznictwa przytoczonego w pkt 39 i 40 powyżej, samo ujawnienie konkurentom mających istotne znaczenie informacji handlowych stanowi niedozwoloną praktykę, gdyż eliminuje ono niepewność co do przyszłego zachowania konkurenta i wpływa zatem, bezpośrednio lub pośrednio, na strategię odbiorcy informacji. Z tego względu nie było także konieczne – wbrew temu, co twierdzą skarżące – aby Komisja wykazała ewentualny skutek tej wymiany informacji dla polityki cenowej skarżących i spółki Pozzi Ginori przy uwzględnieniu konkretnych uwarunkowań rynkowych.

125 Wobec powyższego należy zatem uznać, że Komisja mogła odpowiednio wykazać istnienie kartelu dotyczącego artykułów ceramicznych na terytorium włoskim jedynie w odniesieniu do spotkań organizacji Michelangelo, które odbyły się w dniach 12 maja, 20 lipca i 26 października 2000 r.

126 W celu wykazania dokładnego czasu trwania tego kartelu należy zwrócić uwagę, że w zaskarżonej decyzji Komisja uznała z jednej strony, w motywie 1140 tej decyzji, w odniesieniu do daty wyznaczającej rozpoczęcie każdego kartelu, dla każdego produktu i na każdym terytorium, że należy wziąć pod uwagę pierwsze spotkanie, co do którego istnieją niepodważalne dowody prowadzenia rozmów na temat przyszłych podwyżek cen i uczestnictwa danego przedsiębiorstwa w owych rozmowach. Z drugiej strony, chociaż z motywu 1170 rzeczonej decyzji wynika, że jako datę wyznaczającą zakończenie prawie wszystkich naruszeń na każdym z badanych terytoriów Komisja przyjmowała zwykle dzień, w którym przeprowadziła niezapowiedziane kontrole, to jednak

z motywu 1172 decyzji wynika, że w odniesieniu do spółki Pozzi Ginori uznała, iż przedsiębiorstwo to zaprzestało uczestnictwa w naruszeniu dotyczącym artykułów ceramicznych we Włoszech w dniu, w którym po raz ostatni uczestniczyło ono w spotkaniu organizacji Michelangelo.

127 Należy zatem stwierdzić, w trosce o zapewnienie równego traktowania skarżących i spółki Pozzi Ginori, że skarżące uczestniczyły w kartelu dotyczącym artykułów ceramicznych we Włoszech przez okres 11 miesięcy, czyli od dnia 12 maja 2000 r. tj. daty pierwszego spotkania, co do którego Komisja dysponuje dowodami na ich uczestnictwo w naruszeniu w ramach organizacji Michelangelo, do dnia 9 marca 2001 r., tj. daty ostatniego spotkania organizacji Michelangelo, w którym uczestniczyły skarżące. W tym względzie należy bowiem uznać, iż antykonkurencyjne skutki spotkania z dnia 26 października 2000 r. przedłużyły się przynajmniej do daty spotkania, które odbyło się w dniu 9 marca 2001 r.

128 Należy więc częściowo uwzględnić zarzut pierwszy, jako że Komisja uznała, że skarżące uczestniczyły w kartelu dotyczącym artykułów ceramicznych we Włoszech w okresie od dnia 15 marca 1993 r. do dnia 9 listopada 2004 r., w ramach organizacji Euroitalia i Michelangelo. W rzczywistości Komisja wykazała w wymagany prawem sposób ich uczestnictwo w tym naruszeniu jedynie w okresie od 12 maja 2000 r. do dnia 9 marca 2001 r., w ramach organizacji Michelangelo. W pozostałym zakresie zarzut pierwszy należy oddalić.

129 W tym stanie rzeczy, ponieważ Komisja popełniła błąd w ocenie dotyczącej czasu trwania naruszenia, w którym uczestniczyły skarżące, należy z jednej strony stwierdzić nieważność części art. 1 ust. 1 pkt 3 i 4 zaskarżonej decyzji.

130 Z drugiej strony ewentualne konsekwencje, jakie należy wyciągnąć z tego naruszenia prawa dla obliczania kwoty grzywny nałożonej na skarżące, zostaną zbadane przez Sąd w ramach wykonywania nieograniczonego prawa do orzekania w pkt 186–193 poniżej.

2. *W przedmiocie zarzutu drugiego, dotyczącego nieuwzględnienia przy obliczaniu kwoty grzywny okoliczności, że skarżące skorzystały z częściowego zwolnienia z grzywien, w odniesieniu do naruszenia popełnionego w Belgii i we Francji*

131 Skarżące podnoszą, że przy obliczaniu łącznej kwoty grzywny, która została na nie nałożona, Komisja nie wzięła pod uwagę okoliczności, że przyznała im, na podstawie pkt 23 lit. b) akapit ostatni komunikatu z 2002 r. w sprawie współpracy, częściowe zwolnienie z grzywien w związku z naruszeniami, w których uczestniczyły one w Belgii i we Francji. Uważają one zatem, że owo częściowe zwolnienie z grzywien powinno było zostać zastosowane na końcowym etapie obliczania kwoty grzywny, czyli po zmniejszeniu przez Komisję grzywny o 30%, a nie przed zastosowaniem wynoszącego 10% progu obrotów.

132 Komisja nie zgadza się z argumentacją skarżących.

133 Zgodnie z pkt 23 lit. b) ostatni akapit komunikatu z 2002 r. w sprawie współpracy jeżeli przedsiębiorstwo przedstawi dowody odnoszące się do stanu faktycznego uprzednio nieznanego Komisji, mające bezpośredni wpływ na wagę lub czas trwania domniemanego kartelu, Komisja nie uwzględni tych elementów przy ustalaniu grzywien nakładanych na przedsiębiorstwo, które dostarczyło tych dowodów.

134 Interpretacja celu danego przepisu komunikatu z 2002 r. w sprawie współpracy powinna być zgodna z logiką całego komunikatu. Z tej perspektywy pkt 23 akapit ostatni tego komunikatu należy interpretować w ten sposób, że jego celem jest nagrodzenie przedsiębiorstwa, nawet jeśli to nie ono pierwsze złożyło wniosek o zwolnienie z grzywny dotyczącej danego kartelu, w przypadku gdy jako pierwsze przedstawiło Komisji dowody dotyczące okoliczności wcześniej nieznanych Komisji, które

bezpośrednio dotyczyły wagi i czasu trwania kartelu. Innymi słowy, jeżeli dowody przedstawione przez przedsiębiorstwo dotyczą okoliczności, które pozwoliły Komisji na zmianę dotychczasowej oceny wagi i czasu trwania kartelu, przedsiębiorstwo, które dostarczyło tych dowodów, może otrzymać nagrodę w postaci zwolnienia z grzywny, w zależności od oceny okoliczności, które te dowody mogą wykazać (ww. w pkt 97 wyrok w sprawie Transcatab przeciwko Komisji, pkt 381).

135 Przyznanie częściowego zwolnienia z grzywien, przewidziane w pkt 23 lit. b) akapit ostatni wytycznych z 2002 r. w sprawie współpracy, ma na celu zachęcenie przedsiębiorstw do dostarczania Komisji wszelkich informacji i dowodów, jakimi dysponują one w odniesieniu do danego naruszenia, tak aby nie prowadziło to do podwyższenia kwoty grzywny, która zostanie im wymierzona. W tym względzie można bowiem stwierdzić, że gdyby częściowe zwolnienie z grzywien nie zostało przyznane, to przedsiębiorstwa współpracujące z Komisją w ramach komunikatu z 2002 r. w sprawie współpracy mogłyby skłaniać się do rezygnacji z dostarczenia Komisji wszystkich posiadanych przez nie informacji i dowodów dotyczących czasu trwania lub zasięgu geograficznego naruszenia.

136 W tym stanie rzeczy przyznanie częściowego zwolnienia z grzywien na mocy pkt 23 lit. b) akapit ostatni komunikatu z 2002 r. w sprawie współpracy powinno skłonić Komisję do rezygnacji z uwzględnienia na etapie obliczania kwoty podstawowej grzywny obrotu związanego ze sprzedażą produktów lub usług, które były przedmiotem zachowania o znamionach naruszenia, w odniesieniu do którego Komisja przyznała częściowe zwolnienie z grzywien.

137 W niniejszej sprawie bezsporne jest to, że – jak wskazała Komisja w motywach 1313 i 1315 zaskarżonej decyzji – skarżące miały prawo do skorzystania z częściowego zwolnienia z grzywien w związku z naruszeniami, w których uczestniczyły w Belgii i we Francji.

138 Jednakże, pomimo wniosku sformułowanego w punkcie poprzednim, trzeba stwierdzić, iż z tabeli E zawartej w zaskarżonej decyzji wynika, że przy obliczaniu kwoty podstawowej grzywny, jaką zamierzała nałożyć na skarżące, Komisja wzięła pod uwagę kwoty związane z naruszeniami, w których uczestniczyły one we Francji i w Belgii.

139 Tak więc Komisja popełniła błędy w ocenie, biorąc pod uwagę przy obliczaniu kwoty podstawowej grzywny z jednej strony sumę 3 490 000 EUR odpowiadającą grzywnie wymierzonej za naruszenie dotyczące armatury sanitarnej we Francji, a z drugiej strony sumy 1 980 000 EUR i 3 060 000 EUR odnoszące się odpowiednio do naruszeń związanych z artykułami ceramicznymi w Belgii i we Francji.

140 W tych okolicznościach należy uwzględnić drugi z zarzutów podniesionych przez skarżące, ze względu na to, że przy obliczaniu kwoty podstawowej grzywny Komisja błędnie uwzględniła kwoty wspomniane w punkcie poprzednim. Ponieważ owo naruszenie prawa dotyczy jedynie obliczania kwoty grzywny, a nie dokonanego w zaskarżonej decyzji stwierdzenia istnienia naruszenia, konsekwencje tego naruszenia prawa zostaną bezpośrednio zbadane przez Sąd w wykonaniu nieograniczonego prawa do orzekania w pkt 192 poniżej. Z utrwalonego orzecznictwa wynika bowiem, że sąd Unii może skorzystać z tej kompetencji nawet w braku uchylenia grzywny (zob. ww. w pkt 48 wyrok z dnia 15 października 2002 r. w sprawach połączonych Limburgse Vinyl Maatschappij i in. przeciwko Komisji, pkt 692; zob. także podobnie wyroki Trybunału z dnia 8 lutego 2007 r. w sprawie C-3/06 P Groupe Danone przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-1331, pkt 61).

3. *W przedmiocie zarzutu trzeciego, dotyczącego okoliczności, że Komisja błędnie uznała, iż skarżące były dopiero drugim, a nie pierwszym przedsiębiorstwem, które dostarczyło dowodów istotnie zwiększających wartość dowodów już będących w jej posiadaniu w rozumieniu pkt 21 komunikatu z 2002 r. w sprawie współpracy*

141 Skarżące podnoszą w istocie, że Komisja błędnie uznała, iż spółka Grohe, która dostarczyła jej informacje istotnie zwiększające wartość już będących w jej posiadaniu dowodów w rozumieniu pkt 21 komunikatu z 2002 r. w sprawie współpracy, zanim to one spełniły ten warunek. Z tego względu skarżące twierdzą, że powinny one były uzyskać obniżkę łącznej kwoty nałożonej na nie grzywny nie o 30%, lecz o 50%. W tym zakresie podnoszą one dwa zastrzeżenia. W pierwszej kolejności twierdzą, że z zaskarżonej decyzji wynika, iż Komisja nie zbadała w wymagany prawem sposób kwestii, które z przedsiębiorstw, tzn. przedsiębiorstwo skarżących czy Grohe, jako pierwsze spełniło warunek dotyczący znacznego zwiększenia wartości dowodów. W drugiej kolejności podnoszą one, że Komisja błędnie uznała, że złożony przez spółkę Grohe wniosek zmierzający do skorzystania z komunikatu z 2002 r. w sprawie współpracy spełniał warunek znacznego zwiększenia wartości dowodów zanim stosowne wnioski zostały złożone przez skarżące.

142 Przede wszystkim należy przypomnieć, że w komunikacie z 2002 r. w sprawie współpracy Komisja określiła warunki, na jakich przedsiębiorstwa współpracujące z nią w trakcie dochodzenia w sprawie kartelu mogą być zwolnione z grzywny lub mogą skorzystać z obniżenia grzywny, którą w innym wypadku musiałyby zapłacić.

143 Zgodnie z pkt 20 komunikatu z 2002 r. w sprawie współpracy „[p]rzedsiębiorstwa, które nie spełniają warunków [aby uzyskać zwolnienie z grzywny], mogą [jednak] kwalifikować się do skorzystania ze zmniejszenia wszelkich grzywien, które w innym przypadku zostałyby nałożone”.

144 Punkt 21 komunikatu w sprawie współpracy z 2002 r. stanowi, że „[w] celu zakwalifikowania się do [zmniejszenia grzywny na podstawie pkt 20 tego komunikatu] przedsiębiorstwo musi przedstawić Komisji dowody na istnienie domniemanego naruszenia, które przyczyniają się do znacznego zwiększenia wartości dowodów będących już w posiadaniu Komisji, oraz musi wycofać się z udziału w domniemanym naruszeniu najpóźniej z chwilą składania [przekazania tych] dowodów”.

145 W pkt 23 lit. b) akapit pierwszy komunikatu z 2002 r. w sprawie współpracy przewidziano trzy przedziały obniżenia grzywny. Pierwsze przedsiębiorstwo spełniające warunki określone w pkt 21 tegoż komunikatu jest bowiem uprawnione do otrzymania obniżki grzywny wynoszącej 30–50%, drugie przedsiębiorstwo – obniżki wynoszącej 20–30%, a kolejne przedsiębiorstwa – obniżki grzywny wynoszącej maksymalnie 20%.

146 W pkt 23 lit. b) akapit drugi komunikatu z 2002 r. w sprawie współpracy wskazuje się, że „[w] celu ustalenia poziomu zmniejszenia w ramach każdego przedziału Komisja uwzględni moment złożenia dowodów spełniających warunki określone w pkt 21 [tegoż komunikatu] oraz zakres, w jakim zwiększają wartość dowodów już posiadanych” i że „[m]oże także uwzględnić zakres i ciągłość współpracy prowadzonej przez przedsiębiorstwo po dniu złożenia dowodów”.

147 Z samej logiki komunikatu z 2002 r. w sprawie współpracy wynika, że zamierzonym celem jest stworzenie klimatu niepewności wewnątrz karteli, który ma zachęcać do jego ujawnienia Komisji. Ta niepewność wynika zaś właśnie z faktu, że uczestnicy kartelu wiedzą, że tylko jeden spośród nich będzie mógł skorzystać z całkowitego zwolnienia z grzywny, ujawniając pozostałych uczestników naruszenia i narażając ich w ten sposób na grzywny. W ramach tego systemu i zgodnie z tą samą logiką przedsiębiorstwa, które najszybciej zaproponują współpracę, mają gwarancję otrzymania większej obniżki grzywny, którą w innym przypadku musiałyby zapłacić, w porównaniu z obniżką przyznaną przedsiębiorstwom, które tę współpracę nawiązały później (ww. w pkt 97 wyrok w sprawie Transcatab przeciwko Komisji, pkt 379).

148 Porządek chronologiczny i szybkość współpracy zaoferowanej przez członków kartelu stanowią więc podstawowe elementy systemu wprowadzonego w życie przez komunikat w sprawie współpracy (ww. w pkt 97 wyrok w sprawie Transacatab przeciwko Komisji, pkt 380).

149 W tej kwestii należy przypomnieć, że to Komisja jest zobowiązana do uzasadnienia powodów, ze względu na które ocenia, iż dowody dostarczone przez przedsiębiorstwa w ramach komunikatu w sprawie współpracy stanowią wkład uzasadniający obniżenie nałożonej grzywny lub nie uzasadniają jej obniżenia. Do przedsiębiorstw zamierzających kwestionować decyzję Komisji w tym zakresie należy natomiast wykazanie, że Komisja, nie posiadając takich informacji dostarczonych dobrowolnie przez te przedsiębiorstwa, nie byłaby w stanie udowodnić istoty naruszenia, a zatem – wydać decyzji nakładającej grzywny (wyrok Trybunału z dnia 24 września 2009 r. w sprawach połączonych C-125/07 P, C-133/07 P, C-135/07 P i C-137/07 P Erste Group Bank i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-8681, pkt 297; wyrok Sądu z dnia 17 maja 2011 r. w sprawie T-343/08 Arkema France przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-2287, pkt 135).

150 Ze względu na rację bytu obniżki Komisja nie może pominąć użyteczności dostarczonych informacji, która bezwzględnie zależy od posiadanych już przez nią dowodów (ww. w pkt 98 wyrok w sprawach połączonych Gütermann i Zwicky przeciwko Komisji, pkt 220; ww. w pkt 149 wyrok w sprawie Arkema France przeciwko Komisji, pkt 136).

151 Jeśli przedsiębiorstwo tytułem współpracy tylko potwierdziło, i to w sposób mniej precyzyjny i wyraźny, pewne informacje, które zostały już dostarczone w ramach współpracy przez inne przedsiębiorstwo, stopień współpracy ze strony tego przedsiębiorstwa, chociaż może on nie być pozbawiony pewnej użyteczności dla Komisji, nie może być uważany za porównywalny ze stopniem współpracy ze strony przedsiębiorstwa, które jako pierwsze dostarczyło rzeczonych informacji. Jeżeli oświadczenie ogranicza się do potwierdzenia w pewnym stopniu oświadczenia, którym Komisja już dysponowała, to nie ułatwia ono Komisji zadania w znacznym stopniu. A zatem nie może ono stanowić wystarczającego usprawiedliwienia dla obniżki grzywny ze względu na współpracę (zob. ww. w pkt 149 wyrok w sprawie Arkema France przeciwko Komisji, pkt 137 i przytoczone tam orzecznictwo).

152 Ponadto współpraca ze strony przedsiębiorstwa w trakcie dochodzenia nie uprawnia do jakiegokolwiek obniżenia grzywny, jeśli nie wykracza ona poza obowiązki ciążące na nim na podstawie art. 18 rozporządzenia nr 1/2003 (zob. ww. w pkt 149 wyrok w sprawie Arkema France przeciwko Komisji, pkt 138 i przytoczone tam orzecznictwo).

153 Wreszcie, chociaż należałoby uznać, że – jak twierdzi Komisja – instytucja ta dysponuje zakresem uznania w ramach badania kwestii, czy wartość dowodowa informacji, które zostały jej dostarczone na podstawie komunikatu z 2002 r. w sprawie współpracy, jest znaczna, to Sąd nie może polegać na rzeczonym zakresie uznania, by zrezygnować z przeprowadzenia pogłębionej kontroli, zarówno pod względem prawnym, jak i faktycznym, dokonanej w tym względzie oceny Komisji (zob. analogicznie ww. w pkt 28 wyrok w sprawie Chalkor przeciwko Komisji, pkt 62).

154 W świetle rozważań przedstawionych w pkt 142–153 powyżej należy zbadać dwa główne zastrzeżenia, które podniosły skarżące i które zostały opisane w pkt 141 powyżej.

155 W pierwszej kolejności, co się tyczy zastrzeżenia skarżących, w myśl którego z zaskarżonej decyzji wynika, iż Komisja nie zbadała w wymagany prawem sposób argumentu, że skarżące powinny były zostać uznane, zamiast spółki Grohe, za pierwsze po beneficjencie zwolnienia z grzywny przedsiębiorstwo, które spełniło warunek dotyczący znacznego zwiększenia wartości dowodów, w motywach 1277–1280 decyzji Komisja stwierdziła, co następuje:

„(1277) Grohe była pierwszym po Masco przedsiębiorstwem, które wniosło o skorzystanie ze środków w zakresie łagodzenia sankcji […].

(1278) Komisja uważa, że wnioski o złagodzenie sankcji złożone przez spółkę Grohe istotnie przyczyniły się do zwiększenia wartości dowodów z następujących względów: przede wszystkim potwierdzają one informacje będące już w posiadaniu Komisji, dotyczące i) uczestnictwa przedsiębiorstw, ii) okresu objętego dochodzeniem Komisji, iii) okoliczności, w których członkowie kartelu spotykali się i wymieniali informacje, a także iv) ogólnego funkcjonowania kartelu i sposobu, w jaki wdrażane były porozumienia. Następnie oświadczenia spółki Grohe pozwoliły Komisji na dokładniejszą rekonstrukcję mechanizmu skoordynowanych wysiłków podejmowanych przez uczestników kartelu w ramach pewnych organizacji. Wreszcie oświadczenia te zawierały nowe dowody w formie pisemnych wyjaśnień dotyczących organizacji kartelu i sprawozdań ze spotkań ujawniających uzgodnienia w przedmiocie koordynacji cen poczynione przez członków kartelu.

(1279) Jednakże oświadczenia spółki Grohe miały zasadniczo charakter potwierdzający i wyjaśniający. Mimo że wzmocniły one zdolność Komisji do udowodnienia określonych faktów, Komisja posiadała już w swych aktach dowody dotyczące większości tych faktów. Ogólnie, jeśli chodzi o zakres współpracy, pomoc zaoferowana przez spółkę Grohe miała tylko nieznaczną wartość dla pewnych państw członkowskich, a nawet nie miała jej wcale (w szczególności dla Austrii, Niderlandów czy Włoch). Chociaż dowody dotyczące AFPR okazały się interesujące, to zostały one przedłożone po przedstawieniu [przez skarżące] dowodów dotyczących działalności tej organizacji, co znacznie obniżyło ich wartość dodaną. Ponadto nawet w odniesieniu do państw członkowskich, w których współpraca spółki Grohe miała większe znaczenie, spółka ta tylko sporadycznie przedstawiała dotyczące właściwego okresu dowody z dokumentów (in tempore non suspecto), potwierdzające konkretnie wymianę informacji na temat podwyżek cen. W świetle tych rozważań, mimo że sankcje wobec spółki Grohe należy złagodzić na podstawie pkt 23 lit. b) i pkt 26 komunikatu [z 2002 r. w sprawie współpracy], Komisja stoi na stanowisku, że spółka ta powinna skorzystać z obniżki grzywny w najniższym z możliwych przedziałów.

(1280) W swej odpowiedzi na pismo w sprawie przedstawienia zarzutów [skarżące] wielokrotnie kwestionują wartość dodaną oświadczeń spółki Grohe lub próbują wykazać, że [ich] własne oświadczenia należy uznać za przyczyniające się do zwiększenia wartości dowodów znacznie bardziej niż oświadczenia spółki Grohe […]. Komisja stoi na stanowisku, że argumenty te nie wystarczają do stwierdzenia, że Grohe nie przyczyniła się wystarczająco do zwiększenia wartości dowodów. Ponadto Komisja, która uważa także, że wkład spółki Grohe mógłby być znacznie lepszej jakości, uwzględniła ten fakt przy podejmowaniu decyzji o konkretnej obniżce, jaka zostanie zastosowana w ramach tego przedziału [tłumaczenie nieoficjalne, podobnie jak wszystkie cytaty z zaskarżonej decyzji poniżej].

156 W niniejszej sprawie z przytoczonych w poprzednim punkcie motywów zaskarżonej decyzji wynika zatem jednoznacznie, że po pierwsze, Komisja przedstawiła cztery argumenty na poparcie twierdzenia, iż złożony przez spółkę Grohe wniosek o skorzystanie z komunikatu z 2002 r. w sprawie współpracy spełniał warunek znacznego zwiększenia wartości dowodów w stosunku do informacji, którymi instytucja ta dysponowała wcześniej, po drugie, wyjaśniła ona powody, dla których uznała, iż Grohe mogła skorzystać jedynie z minimalnej obniżki wynoszącej 30%, a po trzecie, odpowiedziała na podniesione przez skarżące argumenty zmierzające do podważenia jej konkluzji, że wniosek złożony przez spółkę Grohe istotnie zwiększył wartość dowodów.

157 Jednakże zgodnie z pkt 23 lit. b) akapit drugi komunikatu z 2002 r. w sprawie współpracy Komisja była zobowiązana nie do porównania użyteczności informacji zawartych we wniosku spółki Grohe z użytecznością informacji dostarczonych przez skarżące, ale do zbadania, czy przed złożeniem wniosku skarżących, zmierzającego do skorzystania z komunikatu z 2002 r. w sprawie współpracy, informacje, które przekazała jej Grohe, zwiększały istotnie wartość dowodów w porównaniu z informacjami, które w owym czasie Komisja i tak posiadała już w swych aktach.

158 Należy zatem stwierdzić, że – jak wynika z motywów zaskarżonej decyzji przytoczonych w pkt 155 powyżej – Komisja zbadała w wymagany prawem sposób kwestię, czy informacje dostarczone przez spółkę Grohe spełniały warunek znacznego zwiększenia wartości dowodów zanim skarżące złożyły swój własny wniosek.

159 Z tego względu pierwsze zastrzeżenie skarżących należy oddalić jako bezzasadne.

160 W tym względzie należy zaznaczyć, że skarżące zwróciły się do Sądu o zobowiązanie Komisji, w ramach środka dowodowego, do dostarczenia wewnętrznych dokumentów, w których wyjaśniła ona, dlaczego to skarżące, a nie spółka Grohe, zostały uznane za drugie przedsiębiorstwo, które dostarczyło informacji znacznie zwiększających wartość dowodów, lub o stwierdzenie, że Komisja nie zbadała tej kwestii we właściwy sposób. W tym kontekście należy podkreślić, że – jak wynika z przytoczonego w pkt 144 powyżej pkt 21 komunikatu z 2002 r. w sprawie współpracy – Komisja nie była zobowiązana do przeprowadzania analizy porównawczej wniosku skarżących z wnioskiem spółki Grohe, ale jedynie do ustalenia, czy w chwili złożenia wniosku przez skarżące wniosek spółki Grohe spełniał już warunek dotyczący znacznego zwiększenia wartości dowodów, mając na uwadze informacje, które w owym czasie były już w posiadaniu Komisji. W tym stanie rzeczy żądanie skarżących należy oddalić jako nieskuteczne, gdyż w żadnym wypadku nie umożliwia ono podważenia wniosku sformułowanego w pkt 158 powyżej.

161 W drugiej kolejności, co się tyczy zastrzeżenia skarżących, w myśl którego Komisja błędnie uznała, że wniosek spółki Grohe przyczynił się do znacznego zwiększenia wartości dowodów, należy stwierdzić, po pierwsze, że okolicznością bezsporną jest to, iż skarżące złożyły swój wniosek zmierzający do skorzystania z komunikatu z 2002 r. w sprawie współpracy w dniu 19 listopada 2004 r. Bezsporne jest zatem także to, że wyłącznie na podstawie informacji, jakie Grohe dostarczyła Komisji w dniach 15 i 17 listopada 2004 r. należy zbadać, czy informacje te przyczyniły się do znacznego zwiększenia wartości dowodów zanim skarżące złożyły swój wniosek w dniu 19 listopada 2004 r.

162 Po drugie, co się tyczy żądania skarżących, w którym zwracają się one do Sądu o uznanie za niedopuszczalne załączników 35 i 37 odpowiedzi na skargę, ze względu na to, iż zgodnie z orzecznictwem argumenty stron muszą być zawarte w treści pism procesowych, a nie w załącznikach, należy przypomnieć, że zgodnie z art. 21 Statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej i art. 44 § 1 lit. c) regulaminu Sądu choć sama treść skargi, tak jak innych pism wymienianych przez strony w postępowaniu przed Sądem, może zostać wsparta lub uzupełniona, w przypadku kwestii szczególnych, odesłaniami do poszczególnych fragmentów dokumentów do niej załączonych, ogólne odesłanie do innych dokumentów, nawet załączonych do skargi lub innych pism procesowych, nie może zastąpić braku istotnych elementów argumentacji prawnej, które muszą być zawarte w skardze lub innym piśmie procesowym (zob. podobnie wyrok Sądu z dnia 17 września 2007 r. w sprawie T-201/04 Microsoft przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-3601, pkt 94, 95).

163 W niniejszej sprawie należy zwrócić uwagę, że w załącznikach 35 i 37 do odpowiedzi na skargę Komisja przedstawiła dwie tabele, w których wskazała podwody, na podstawie których oceniła, czy poszczególne dokumenty dostarczone przez spółkę Grohe w dniach 15 i 17 listopada 2004 r. przyczyniają się do znacznego zwiększenia wartości dowodów, na tle dokumentów, którymi instytucja ta dysponowała wcześniej. Jednakże, jak trafnie podniosła Komisja, tabele te popierają i uzupełniają argumenty, które przedstawiła ona w pkt 77, 79, 81 i 82 odpowiedzi na skargę, w których z jednej strony stwierdziła, w sposób ogólny, że informacje dostarczone przez spółkę Grohe znacznie zwiększyły wartość dowodów, a z drugiej strony wyjaśniła, w sposób bardziej dokładny, powody, dla których uznała, że dokumenty dostarczone przez spółkę Grohe pozwoliły jej na poparcie dowodów figurujących w jej aktach, znacznie zwiększając tym samym wartość dowodów.

164 Dlatego żądanie skarżących, w którym domagają się one, aby Sąd uznał załączniki 35 i 37 do odpowiedzi na skargę za niedopuszczalne, należy oddalić.

165 Po trzecie, należy stwierdzić, że z tabel zamieszczonych w załącznikach 35 i 37 do odpowiedzi na skargę wynika, jak przyznała Komisja w motywie 1279 zaskarżonej decyzji (zob. pkt 155 powyżej), że bardzo wielu spośród dokumentów dostarczonych przez spółkę Grohe nie można było uznać za przyczyniające się do znacznego zwiększenia wartości dowodów, ze względu na fakt, że Komisja była już w ich posiadaniu, ponieważ zgromadziła je podczas kontroli lub ponieważ zostały one jej dostarczone przez Masco już wcześniej. Wbrew stanowisku Komisji prawdą jest również to, że licznych dokumentów dostarczonych przez spółkę Grohe, takich jak zaproszenia na spotkania niemieckiej organizacji AGSI czy Euroitalia, także nie można było uznać za dokumenty znacznie zwiększające wartość dowodów, ponieważ mogły one zostać uzyskane na podstawie art. 18 rozporządzenia nr 1/2003 (zob. orzecznictwo przytoczone w pkt 152 powyżej), zaś Komisja dysponowała już sprawozdaniami z tych spotkań. To samo dotyczy dostarczonych przez spółkę Grohe dokumentów, na których Komisja nie oparła się w zaskarżonej decyzji w celu wykazania naruszenia.

166 Jednakże bez uszczerbku dla wniosków sformułowanych w punkcie poprzednim należy przede wszystkim stwierdzić, że – jak wynika w szczególności z załącznika 28 do skargi i z załącznika 34 do odpowiedzi na skargę – w swych oświadczeniach ustnych złożonych na poparcie wniosku zmierzającego do skorzystania z komunikatu z 2002 r. w sprawie współpracy spółka Grohe z jednej strony przyznała się do uczestnictwa w naruszeniu, a z drugiej strony w wystarczająco precyzyjny sposób potwierdziła już znajdujące się w posiadaniu Komisji informacje na temat funkcjonowania kartelu i swego własnego uczestnictwa w nim, w ramach organizacji niemieckich i włoskich, wskazując daty, miejsca, uczestników i zagadnienia omawiane na spotkaniach rzeczonych organizacji.

167 Następnie Grohe dostarczyła określone informacje dotyczące naruszenia, co do którego Komisja nie dysponowała wcześniej aktualnymi dokumentami pozwalającymi na jego udowodnienie. Stwierdzenie to potwierdza przebieg dwóch spotkań.

168 Z jednej strony, we Włoszech, co się tyczy spotkania organizacji Michelangelo, które miało miejsce w dniu 19 lipca 2002 r. i do którego Grohe odnosi się w swym oświadczeniu z dnia 17 listopada 2004 r., spółka ta wyjaśniła, że między uczestnikami tego spotkania wymieniane były szczegółowe informacje na temat sprzedaży i indywidualnych udziałów w rynku i wykazała ten fakt, dostarczając Komisji dowody dotyczące tych rozmów, wynikające ze sprawozdań z rzeczonego spotkania. Argument skarżących, że chodzi tu tylko o jedno z 65 spotkań zorganizowanych w ramach organizacji Euroitalia i Michelangelo oraz że Komisja dysponowała już wystarczającymi informacjami, by ukarać funkcjonujący we Włoszech kartel dotyczący armatury sanitarnej, nie ma wpływu na stwierdzenie, że wskazany dowód ułatwił Komisji jej zadanie, pozwalając na zwiększenie liczby dowodów, na których instytucja ta mogła się oprzeć w celu nałożenia sankcji za to naruszenie.

169 Z drugiej strony, w odniesieniu do Niemiec, co się tyczy spotkania organizacji AGSI, które miało miejsce w dniu 14 lipca 2004 r., Komisja zwraca uwagę, że jedynie dostarczona przez spółkę Grohe tabela pozwoliła jej szczegółowo wykazać wymianę informacji dotyczących w szczególności przyszłych podwyżek cen w 2005 r. W tym względzie należy stwierdzić, że chociaż z przypisu nr 221 do zaskarżonej decyzji wynika, że Komisja dysponowała wcześniej innymi dowodami pozwalającymi na stwierdzenie naruszenia, to jednak skarżące nie kwestionują okoliczności, że żaden z dowodów z dokumentów nie był aż tak szczegółowy, wobec czego zdolność Komisji do udowodnienia funkcjonowania kartelu uległa wzmocnieniu.

170 W świetle rozważań przedstawionych w pkt 165–169 powyżej, należy stwierdzić, że wbrew temu, co podnoszą skarżące w swych pismach i co wskazały na rozprawie, informacje dostarczone przez spółkę Grohe, oceniane w sposób całościowy, przyczyniły się do znacznego zwiększenia wartości dowodów, co uzasadniało przyznanie tej spółce przez Komisję obniżki grzywien.

171 Argument skarżących, w myśl którego z motywu 550 decyzji Komisji 2004/138/WE z dnia 11 czerwca 2002 r. dotyczącej postępowania na podstawie art. 81 [WE] (w sprawie COMP/36.571/D-1, Banki austriackie – „klub Lombard") (Dz.U. 2004, L 56, s. 1) wynika, że wniosek zmierzający do

skorzystania z obniżki grzywny na podstawie komunikatu w sprawie współpracy może przyczyniać się do znacznego zwiększenia wartości dowodów tylko wtedy, gdy dane przedsiębiorstwo opisze w nim nowe, nieznane wcześniej Komisji fakty i przedstawi wyjaśnienia ułatwiające zrozumienie przez tę instytucję naruszenia, należy oddalić jako bezzasadny. Jeżeli bowiem dostarczone przez przedsiębiorstwo informacje dotyczące okoliczności naruszenia znanych już Komisji pozwalają tej instytucji na udowodnienie faktów, których w innym wypadku nie mogłaby objąć sankcjami, informacje takie przyczyniają się do znacznego zwiększenia wartości dowodów. Takie potwierdzenie, różniące się od tego, które opisano w pkt 151 powyżej, jest użyteczne dla Komisji w ramach nakładania sankcji na kartel. W tym stanie rzeczy sam fakt, że przedsiębiorstwo nie informuje Komisji o okolicznościach, których instytucja ta wcześniej nie znała, nie pozwala więc na obalenie twierdzenia, że jego współpraca i tak przyczyniła się do znacznego zwiększenia wartości dowodów.

172 Z tego względu trzeci zarzut podniesiony przez skarżące należy oddalić jako bezzasadny.

4. *W przedmiocie zarzutu czwartego, dotyczącego zastosowania z mocą wsteczną wytycznych z 2006 r.*

173 Skarżące utrzymują zasadniczo, że zastosowanie do okoliczności faktycznych niniejszej sprawy wytycznych z 2006 r. zamiast wytycznych w sprawie metody ustalania grzywien nakładanych na mocy art. 15 ust. 2 rozporządzenia nr 17 oraz art. 65 ust. 5 traktatu EWWiS (Dz. 1998, C 9, s. 3, zwanych dalej wytycznymi z 1998 r.), które obowiązywały w czasie, gdy złożyły one swój wniosek, stanowi naruszenie zasady niedziałania prawa wstecz wyrażonej w orzecznictwie, w art. 49 ust. 1 karty praw podstawowych oraz w art. 7 konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, podpisanej w Rzymie w dniu 4 listopada 1950 r.

174 Komisja nie zgadza się z tą argumentacją.

175 Zgodnie z orzecznictwem zasada niedziałania wstecz prawa karnego, która wynika z art. 49 karty praw podstawowych, znajduje zastosowanie w każdym postępowaniu administracyjnym, które może doprowadzić do wymierzenia sankcji na podstawie na podstawie traktatowych uregulowań z zakresu konkurencji (zob. podobnie wyrok Trybunału z dnia 28 czerwca 2005 r. w sprawach połączonych C-189/02 P, C-202/02 P, od C-205/02 P do C-208/02 P i C-213/02 P Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. I-5425, pkt 202) i pozwala sprzeciwić się zastosowaniu z mocą wsteczną nowej interpretacji normy określającej naruszenie, w sytuacji gdy rezultat tej interpretacji nie był racjonalnie przewidywalny w chwili, w której naruszenie zostało popełnione (zob. podobnie i analogicznie ww. w pkt 140 wyrok w sprawie Groupe Danone przeciwko Komisji, pkt 87–89 i przytoczone tam orzecznictwo; wyrok Sądu z dnia 2 lutego 2012 r. w sprawie T-83/08 Denki Kagaku Kogyo i Denka Chemicals przeciwko Komisji, pkt 120). Orzeczono, że aby ustalić, czy zasada ta nie została naruszona, należy sprawdzić, czy dana zmiana była logicznie do przewidzenia w czasie, w którym dokonano naruszeń (ww. wyrok w sprawach połączonych Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, pkt 224). Znaczenie pojęcia przewidywalności zależy w dużym zakresie od treści konkretnego tekstu, dziedziny, którą obejmuje, oraz liczby i właściwości jego adresatów. Przewidywalność ustawy nie wyklucza konieczności zasięgnięcia porady przez zainteresowaną osobę w celu dokonania oceny, jakie konsekwencje wynikają w danym przypadku z konkretnego aktu. Dotyczy to w szczególności profesjonalistów, którzy przyzwyczajeni są w ramach wykonywania swojego zawodu do zachowania szczególnej ostrożności. Można także od nich wymagać, aby z należytą starannością oceniali ryzyko, które stwarza ich zawód (zob. ww. wyrok w sprawach połączonych Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, pkt 219).

176 W tym względzie należy przypomnieć, że skuteczne stosowanie reguł konkurencji wynikających z przepisów rozporządzenia nr 1/2003 wymaga, aby Komisja mogła, z zachowaniem pułapu określonego w art. 23 ust. 2 tego rozporządzenia, w każdej chwili podnieść wysokość grzywien, jeśli jest to konieczne, aby zapewnić realizację polityki konkurencji. Oznacza to, że przedsiębiorstwa uczestniczące w postępowaniu administracyjnym, które może zakończyć się nałożeniem grzywny, nie

mogą mieć uzasadnionych oczekiwań co do tego, że grzywny wymierzone przez Komisję nie przekroczą wysokości wcześniej nakładanych grzywien ani co do metody obliczania grzywien. Przeciwnie, przedsiębiorstwa te powinny uwzględniać możliwość, że w każdej chwili Komisja postanowi podnieść wysokość grzywien w stosunku do poziomu stosowanego w przeszłości, bądź poprzez podniesienie wysokości grzywien nakładanych w indywidualnych decyzjach, bądź poprzez stosowanie w konkretnych przypadkach ogólnie obowiązujących zasad postępowania takich jak wytyczne (ww. w pkt 175 wyrok w sprawach połączonych Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji, pkt 227–230; ww. w pkt 140 wyrok w sprawie Groupe Danone przeciwko Komisji, pkt 90, 91).

177 W niniejszym przypadku, po pierwsze, należy stwierdzić, że wytyczne z 2006 r. wpisują się w ramy prawne wyznaczone przez art. 23 ust. 2 i 3 rozporządzenia nr 1/2003 i przyczyniają się do sprecyzowania granic swobodnego uznania przysługującego Komisji na podstawie tego przepisu i że pkt 32 wytycznych, zgodnie z art. 23 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2003, określa górną granicę ostatecznej kwoty grzywny dla każdego przedsiębiorstwa i związku przedsiębiorstw uczestniczących w naruszeniu przepisów jako 10% całkowitego obrotu uzyskanego w poprzedzającym roku obrotowym.

178 Po drugie, należy wskazać, że nawet w braku wyraźnego przepisu dotyczącego okresowej rewizji wytycznych z 1998 r. skarżące powinny były, ze względu na istniejące orzecznictwo, brać pod uwagę możliwość, że po wystąpieniu naruszenia Komisja postanowi wydać i stosować nowe wytyczne w sprawie ustalania wysokości grzywien (ww. w pkt 175 wyrok w sprawie Denki Kagaku Kogyo i Denka Chemicals przeciwko Komisji, pkt 116).

179 W świetle całości powyższych rozważań należy stwierdzić, że wytyczne z 2006 r. a w szczególności nowa metoda ustalania wysokości grzywien przewidziana w tych wytycznych, przy założeniu, że skutkuje podniesieniem wysokości nakładanych grzywien w stosunku do metody przewidzianej w wytycznych z 1998 r., były racjonalnie przewidywalne dla przedsiębiorstw takich jak skarżące, w czasie kiedy dokonano stwierdzonego naruszenia, i że stosując wytyczne z 2006 r. w odniesieniu do wykroczenia popełnionego przed ich wydaniem Komisja nie naruszyła zasady niedziałania prawa wstecz (zob. podobnie ww. w pkt 175 wyrok Trybunału w sprawach połączonych Dansk Rørindustrii in. przeciwko Komisji, pkt 231, 232; wyrok Trybunału z dnia 18 maja 2006 r. w sprawie C-397/03 P Archer Daniels Midland i Archer Daniels Midland Ingredients przeciwko Komisji, pkt 25).

180 Dwa podniesione przez skarżące argumenty, w myśl których zastosowanie z mocą wsteczną wytycznych z 2006 r. nie było możliwe do przewidzenia w niniejszej sprawie, nie mogą podważyć stwierdzenia zawartego w punkcie poprzednim.

181 Po pierwsze, skarżące podnoszą, że chociaż przed przyjęciem wytycznych z 1998 r. przedsiębiorstwa nie mogły żywić uzasadnionych oczekiwań co do tego, że metoda obliczania grzywien pozostanie niezmieniona, to jednak po wydaniu tych wytycznych sytuacja była inna, zważywszy na zwiększone znaczenie, jakie nadano kryterium czasu trwania w wytycznych z 2006 r. Należy jednak stwierdzić, że skoro żaden przepis wytycznych z 1998 r. nie wskazuje, że wytyczne te nie zostaną zmienione w celu zapewnienia skutecznego stosowania reguł konkurencji Unii, to skarżące nie mogły żywić żadnych uzasadnionych oczekiwań w tym zakresie, w tym również co do faktu, że kryterium czasu trwania kartelu nie będzie mieć większego znaczenia przy ustalaniu kwoty grzywny na podstawie nowych wytycznych. Dlatego analizowany argument skarżących należy oddalić jako bezzasadny.

182 Po drugie, skarżące podnoszą, że żywiły uzasadnione oczekiwania co do tego, że wytyczne z 1998 r. zostaną zastosowane do okoliczności faktycznych niniejszej sprawy, ponieważ z jednej strony złożyły one swój wniosek tuż po tym, jak w ww. w pkt 175 wyroku w sprawach połączonych Dansk Rørindustri i in. przeciwko Komisji Trybunał orzekł, że wytyczne z 1998 r. są zgodne z prawem, a z drugiej strony Komisja wystosowała pismo w sprawie przedstawienia zarzutów dwa lata po przeprowadzeniu kontroli. W tym względzie należy wskazać, że oba te argumenty nie mają żadnego wpływu na przedstawione

w pkt 176 i 177 powyżej stwierdzenie, iż fakt, że Komisja dostosuje poziom grzywien do potrzeb swej polityki, a tym samym zastosuje do okoliczności faktycznych niniejszej sprawy wytyczne z 2006 r., był wystarczająco przewidywalny. Argumenty te należy zatem oddalić jako nieskuteczne.

183 W tym stanie rzeczy zarzut czwarty należy oddalić w całości.

184 Po zbadaniu czterech zarzutów podniesionych przez skarżące należy, po pierwsze, z jednej strony uwzględnić częściowo zarzut pierwszy i, biorąc pod uwagę fakt, że błąd popełniony w tym zakresie przez Komisję ma wpływ na samo stwierdzenie naruszenia (w tym wypadku kartelu), stwierdzić nieważność części art. 1 ust. 1 pkt 3 i 4 zaskarżonej decyzji, z przyczyny przedstawionej w pkt 128 powyżej, a z drugiej strony – wyciągnąć konsekwencje tego naruszenia prawa dla kwoty grzywien nałożonych na skarżące w ramach badania sformułowanych przez skarżące żądań dotyczących zmiany wysokości grzywien. Po drugie, należy z jednej strony uwzględnić zarzut drugi, z przyczyny opisanej w pkt 138 powyżej, a z drugiej strony – wyciągnąć konsekwencje tego naruszenia prawa dla kwoty grzywny w ramach badania sformułowanych przez skarżące żądań dotyczących zmiany wysokości grzywny. Po trzecie, należy oddalić w pozostałym zakresie żądania dotyczące stwierdzenia nieważności.

B – *W przedmiocie podniesionych posiłkowo żądań zmierzających do obniżenia kwoty grzywien nałożonych na skarżące*

185 W odniesieniu do drugiego z żądań, w ramach którego skarżące wnoszą do Sądu o obniżenie kwoty grzywien, które zostały na nie nałożone (zob. pkt 26 powyżej), zadaniem Sądu jest, w ramach wykonywania nieograniczonego prawa do orzekania, zbadanie z jednej strony konsekwencji popełnionych przez Komisję błędów, które opisano w pkt 128 i 139 powyżej, dla obliczania kwoty grzywny nałożonej na skarżące, a z drugiej strony zbadanie pozostałych argumentów, które podnoszą skarżące, zwracając się do Sądu o obniżenie kwoty nałożonych na nie grzywien.

1. *W przedmiocie konsekwencji, jakie należy wyciągnąć z popełnionych przez Komisję błędów dotyczących kwoty grzywien*

186 Chociaż wytyczne nie przesądzają oceny grzywny przez sąd Unii, kiedy rozstrzyga on tę kwestię w wykonaniu nieograniczonego prawa do orzekania (wyrok Sądu z dnia 27 lipca 2005 r. w sprawach połączonych od T-49/02 do T-51/02 Brasserie nationale i in. przeciwko Komisji, Zb.Orz. s. II-3033, pkt 169), to w niniejszej sprawie Sąd uważa za stosowne oprzeć się na tych wytycznych w celu ponownego obliczenia kwoty grzywny, w szczególności z uwagi na fakt, że pozwalają one wziąć pod uwagę wszystkie istotne okoliczności sprawy i nałożyć proporcjonalne grzywny na wszystkie przedsiębiorstwa, które uczestniczyły w stwierdzonym naruszeniu.

187 W niniejszej sprawie należy obliczyć ponownie, po pierwsze, kwotę grzywny związaną z ujawnionym w pkt 128 powyżej błędem dotyczącym naruszenia popełnionego we Włoszech w odniesieniu do artykułów ceramicznych, a po drugie, ostateczną kwotę grzywny, jaka powinna zostać nałożona przy uwzględnieniu w szczególności błędu, o którym mowa w pkt 139 powyżej.

188 W pierwszej kolejności, jeśli chodzi o grzywnę, jaką Komisja mogła nałożyć na skarżące, biorąc pod uwagę samo ich uczestnictwo w naruszeniu dotyczącym artykułów ceramicznych we Włoszech, należy, po pierwsze, uwzględnić – zgodnie z pkt 13 wytycznych z 2006 r. i jak Komisja trafnie wskazała w motywie 1200 zaskarżonej decyzji – obrót uzyskany przez dane przedsiębiorstwo w ostatnim roku poprzedzającym jego uczestnictwo w naruszeniu. Ponieważ ostatnim rokiem poprzedzającym rok, w którym skarżące uczestniczyły w naruszeniu na rynku artykułów ceramicznych we Włoszech, jest rok 2000, należy wziąć pod uwagę obrót skarżących wypracowany na wskazanym rynku i w odniesieniu do wskazanych produktów w tym właśnie roku. Ów obrót, który skarżące wskazały Sądowi w odpowiedzi na środki organizacji postępowania i którego wielkości Komisja nie zakwestionowała, także udzielając

odpowiedzi na środki organizacji postępowania, wynosi 210 461 486 EUR. Przy obliczaniu grzywny należy zatem wziąć pod uwagę tę wartość obrotu, a nie wskazaną w tabeli C zamieszczonej w zaskarżonej decyzji wartość 191 641 141 EUR, którą skarżące uzyskały w 2003 r.

189 Po drugie, jeśli chodzi o wartość procentową obrotu, jaką należy wziąć pod uwagę na podstawie pkt 23 i 25 wytycznych z 2006 r., przede wszystkim należy w tym względzie stwierdzić, iż uczestnictwo skarżących w badanym kartelu było długotrwałe, gdyż okolicznością bezsporną jest w szczególności to, że w Austrii uczestniczyły one w naruszeniu dotyczącym armatury sanitarnej przez okres 10 lat i 3 miesięcy, a w naruszeniu dotyczącym artykułów ceramicznych przez okres 9 lat i 8 miesięcy. Następnie kartel, w którym uczestniczyły skarżące, należy uznać za bardzo ciężkie naruszenie, gdyż polegał on na koordynowaniu podwyżek cen dotyczących szeregu produktów w szeregu państw członkowskich. Już te okoliczności wystarczają, by uznać, że należy przyjąć – tak jak uczyniła to Komisja w motywach 1220 i 1225 zaskarżonej decyzji – stopę 15% w celu obliczenia z jednej strony kwoty podstawowej grzywny przewidzianej w pkt 21–23 wytycznych z 2006 r., a z drugiej strony, po zastosowaniu mnożnika związanego z czasem trwania naruszenia (zob. pkt 190 poniżej), dodatkowej kwoty o funkcji odstraszającej, przewidzianej w pkt 25 tychże wytycznych.

190 Po trzecie, ponieważ naruszenie popełnione w związku z artykułami ceramicznymi we Włoszech trwało 11 miesięcy, a nie 11 lat i 7 miesięcy, należy – zgodnie z pkt 24 wytycznych z 2006 r. – pomnożyć kwotę podstawową przez mnożnik 0,92, a nie 11,58, jak wskazała Komisja w tabeli D zamieszczonej w zaskarżonej decyzji.

191 W świetle rozważań przedstawionych w pkt 188–190 powyżej kwota grzywny, jaką należy nałożyć na skarżące w związku z naruszeniem dotyczącym artykułów ceramicznych we Włoszech, wynosi, po zaokrągleniu w dół, 60 612 000 EUR, a nie 360 000 000 EUR, jak uznała Komisja w tabeli E zamieszczonej w zaskarżonej decyzji. Wskazana kwota 60 612 000 EUR stanowi bowiem wynik następującego rachunku: [(210 461 486 x 15%) x 0,92] + (210 461 486 x 15%).

192 W drugiej kolejności, w świetle obliczenia dokonanego w punkcie poprzednim, a także sformułowanego w pkt 139 powyżej wniosku, że Komisja nie mogła nałożyć na skarżące grzywny za popełnione w Belgii i we Francji naruszenia dotyczące artykułów ceramicznych, łączna kwota grzywny, jaką należy nałożyć, wynosi – przed zastosowaniem obniżki w wysokości 30% na podstawie komunikatu z 2002 r. w sprawie współpracy – 171 812 000 EUR, zamiast sumy 479 730 000 EUR (zob. tabela G zamieszczona w zaskarżonej decyzji), pomniejszonej do 465 844 000 EUR w celu uwzględnienia pułapu 10% obrotu skarżących (zob. tabela F zamieszczona w zaskarżonej decyzji). Wskazana kwota 171 812 000 EUR odpowiada bowiem grzywnom nałożonym za naruszenia związane z jednej strony z artykułami ceramicznymi w Niemczech (5 700 000 EUR, która to kwota nie została zakwestionowana przez skarżące), we Włoszech (60 612 000 EUR) i w Austrii (2 700 000 EUR, która to kwota nie została zakwestionowana przez skarżące), a z drugiej strony z armaturą sanitarną w Niemczech (9 600 000 EUR), we Włoszech (90 000 000 EUR) i w Austrii (3 200 000 EUR). Ponieważ Komisja przyznała wynoszącą 30% obniżkę kwoty grzywny na podstawie komunikatu z 2002 r. w sprawie współpracy, zatem łączna kwota grzywny związana z naruszeniem popełnionym przez skarżące wynosi 122 711 400 EUR, a nie 326 091 196 EUR, jak wskazano w tabeli H zamieszczonej w zaskarżonej decyzji.

193 W ramach wykonywania nieograniczonego prawa do orzekania Sąd stoi na stanowisku, że zasadne jest rozdzielenie pomiędzy skarżące tak obliczonej łącznej kwoty grzywny, czyli 122 711 400 EUR, zgodnie z dwiema następującymi regułami. Z jednej strony grzywny ustalone przez Komisję w art. 2 ust. 3 lit. c), d) i od f) do i) zaskarżonej decyzji nie powinny ulec zmianie, ponieważ skarżące nie wykazały, że grzywny nałożone na wskazane w tych postanowieniach spółki są niezgodne z prawem bądź nieodpowiednie. Z tego względu kwota grzywny, jaką należy rozdzielić między spółki Trane, Wabco Europe i Ideal Standard Italia wynosi 113 005 480 EUR (czyli 122 711 400 – 1 519 000 – 200 9;5 575 920 – 2 611 000). Z drugiej strony ani z argumentów skarżących, ani z akt, którymi dysponuje Sąd, nie wynika, że klucze podziału zastosowane w zaskarżonej decyzji przez Komisję w celu nałożenia

grzywien indywidualnie bądź solidarnie na Trane, Wabco Europe i Ideal Standard Italia są niewłaściwe. Dlatego Sąd skłania się do wniosku, że należy nałożyć następujące grzywny: po pierwsze, grzywnę w wysokości 92 664 493 EUR na spółkę Trane [zamiast wskazanej w art. 2 ust. 3 lit. a) zaskarżonej decyzji grzywny w wysokości 259 066 294 EUR], po drugie, grzywnę w wysokości 15 820 767 EUR solidarnie na Wabco Europe i Trane [zamiast wskazanej w art. 2 ust. 3 lit. b) zaskarżonej decyzji grzywny w wysokości 44 995 552 EUR), a po trzecie, grzywnę w wysokości 4 520 220 EUR solidarnie na Ideal Standard Italia, Wabco Europe i Trane [zamiast wskazanej w art. 2 ust. 3 lit. e) zaskarżonej decyzji grzywny w wysokości 12 323 430 EUR].

2. *W przedmiocie dodatkowych argumentów podniesionych przez skarżące na poparcie żądania obniżenia kwoty grzywien*

194 Skarżące podnoszą dwa dodatkowe argumenty w celu poparcia swego wniosku o zmianę kwoty grzywien, które zostały na nie nałożone.

195 Należy w tym względzie przypomnieć, że zgodnie z orzecznictwem w wykonaniu swojego nieograniczonego prawa orzekania Sąd powinien dokonać własnej oceny, przy uwzględnieniu wszystkich okoliczności danej sprawy oraz z poszanowaniem ogólnych zasad prawa Unii, takich jak zasada proporcjonalności (zob. podobnie ww. w pkt 28 wyrok w sprawie Romana Tabacchi przeciwko Komisji, pkt 179, 280) lub zasada równego traktowania (ww. w pkt 149 wyrok w sprawach połączonych Erste Group Bank i in. przeciwko Komisji, pkt 187).

196 Z drugiej strony wykonywanie nieograniczonego prawa orzekania nie jest równoznaczne z kontrolą z urzędu. Dlatego z wyjątkiem zarzutów o charakterze bezwzględnym, które sądy Unii mają obowiązek rozpatrzyć z urzędu, takich jak brak lub niewystarczający charakter uzasadnienia zaskarżonej decyzji, do strony skarżącej należy podniesienie zarzutów wobec tej decyzji i przedstawienie wspierających je dowodów (zob. podobnie ww. w pkt 28 wyrok w sprawie Chalkor przeciwko Komisji, pkt 64).

197 W pierwszej kolejności skarżące wnoszą do Sądu o obniżenie kwoty grzywien, które zostały na nie nałożone ze względu na jakość współpracy, jaką zaoferowały one Komisji. Podkreślają one w szczególności, że złożyły ten wniosek niezwłocznie po przeprowadzeniu kontroli, że miał on znacznie wyższą jakość niż wniosek złożony przez spółkę Grohe, gdyż wniosek skarżących został złożony tylko kilka dni po złożeniu wniosku przez Grohe w szczególności dlatego, że zawierał on ponad 130 dokumentów, zaś Sąd nie powinien uprzywilejowywać i zachęcać do szybkiego składania wniosków kosztem ich jakości.

198 W niniejszej sprawie Sąd stoi na stanowisku, że żaden z przytoczonych przez skarżące argumentów, które zostały opisane w pkt 197 powyżej, nie uzasadnia dodatkowej obniżki łącznej kwoty grzywny na korzyść skarżących do wysokości 50% zamiast obniżki o 30%. Z jednej bowiem strony Komisja uwzględniła te argumenty przy ocenie użyteczności wniosków złożonych odpowiednio przez skarżące i przez spółkę Grohe. To właśnie ze względu na szybkość złożenia i jakość wniosku skarżących została im bowiem przyznana obniżka o 30%, mimo że były one dopiero trzecim przedsiębiorstwem, po Masco i Grohe, które złożyło Komisji wniosek na podstawie komunikatu z 2002 r. w sprawie współpracy. Z drugiej strony przyznana skarżącym przez Komisję obniżka spełnia w niniejszej sprawie cel, jakim jest zachęcanie przedsiębiorstw do składania wniosków zmierzających do skorzystania z komunikatu z 2002 r. w sprawie współpracy na tyle kompletnych, na ile to możliwe, i możliwie jak najszybciej. W tym stanie rzeczy przyznanie zarówno spółce Grohe, jak i skarżącym, obniżki grzywny o 30% należy uznać za sprawiedliwe. W istocie chociaż skarżące złożyły swój wniosek nieco później niż Grohe, to jednak ich wniosek zawierał więcej informacji, które przyczyniły się do istotnego zwiększenia wartości dowodów niż wniosek złożony przez spółkę Grohe.

199 Argument skarżących, że Komisja „przyjęła” ich argumenty, w świetle których Sąd powinien przyznać im obniżkę grzywny o 50%, skoro w odpowiedzi na skargę Komisja nie zakwestionowała ich żądań w tym względzie, nie jest przekonujący. Z jednej strony, chociaż Komisja rzeczywiście nie odniosła się w odpowiedzi na skargę do złożonego przez skarżące, przy uwzględnieniu nieograniczonego prawa do orzekania Sądu, wniosku o obniżenie kwoty grzywny, to jednak instytucja ta wniosła o oddalenie zarzutu trzeciego, który zawierał wniosek o obniżenie grzywny skarżących ze względu na ich współpracę z Komisją. Z drugiej strony, tak czy inaczej, brak zakwestionowania przez Komisję argumentów podniesionych przez skarżące nie może wiązać Sądu przy wykonywaniu przysługującego mu nieograniczonego prawa do orzekania.

200 W tym stanie rzeczy należy oddalić pierwsze żądanie skarżących, zmierzające do uzyskania dodatkowej obniżki grzywny ze względu na ich współpracę z Komisją.

201 W drugiej kolejności skarżące wnoszą o obniżenie grzywny ze względu na to, że w chwili gdy postanowiły one złożyć wniosek zmierzający do skorzystania z obniżki grzywny na podstawie komunikatu z 2002 r. w sprawie współpracy, wytyczne z 1998 r. przewidywały nakładanie grzywien w kwocie niższej niż ta, która wynika z zastosowania z mocą wsteczną wytycznych z 2006 r.

202 Komisja nie zgadza się z tą argumentacją.

203 W tym względzie Sąd stwierdza, że żaden z elementów akt sprawy nie pozwala uznać, że kwoty grzywien, które ponownie obliczył i ustalił w pkt 198 powyżej, są nieodpowiednie wobec z jednej strony – wagi i czasu trwania naruszenia popełnionego przez skarżące, a z drugiej strony – konieczności nałożenia na skarżące grzywien w odstraszającej wysokości.

204 W tym stanie rzeczy drugie żądanie skarżących należy oddalić.

205 Wobec tego należy zmienić art. 2 ust. 3 lit. a), b) i e) zaskarżonej decyzji, tak jak wskazano w pkt 193 powyżej, a w pozostałym zakresie oddalić przedstawione przez skarżące żądania zmiany kwoty grzywien.

206 W świetle wszystkich powyższych rozważań należy – zgodnie z ustaleniami Sądu przedstawionymi w pkt 184 i 202 powyżej – po pierwsze, stwierdzić nieważność części art. 1 ust. 1 pkt 3 i 4 zaskarżonej decyzji z przyczyny opisanej w pkt 184 powyżej, po drugie, zmienić art. 2 ust. 3 lit. a), b) i e) zaskarżonej decyzji, jak wskazano w pkt 193 powyżej, zaś po trzecie, oddalić skargę w pozostałym zakresie.

W przedmiocie kosztów

207 Zgodnie z art. 87 § 3 regulaminu postępowania przed Sądem w razie częściowego tylko uwzględnienia żądań Sąd może postanowić, że koszty zostaną podzielone albo że każda ze stron pokryje swoje własne koszty.

208 Ponieważ skarga została częściowo uwzględniona, słuszna ocena okoliczności sprawy wymaga, aby Komisja pokryła własne koszty i połowę kosztów poniesionych przez skarżące. Skarżące pokrywają połowę własnych kosztów.

Z powyższych względów

SĄD (czwarta izba)

orzeka, co następuje:

1) Stwierdza się nieważność art. 1 ust. 1 pkt 3 i 4 decyzji Komisji C(2010) 4185 wersja ostateczna z dnia 23 czerwca 2010 r. dotyczącej postępowania przewidzianego w art. 101 TFUE oraz art. 53 porozumienia EOG (sprawa COMP/39092 – Instalacje sanitarne do łazienek) w zakresie, w jakim Komisja Europejska przypisała spółkom Trane Inc., Wabco Europe i Ideal Standard Italia Srl naruszenie dotyczące kartelu na włoskim rynku artykułów ceramicznych w okresie innym niż od dnia 12 maja 2000 r. do dnia 9 marca 2001 r.

2) Kwota grzywny nałożona na Trane w art. 2 ust. 3 lit. a) decyzji C(2010) 4185 wersja ostateczna wynosi 92 664 493 EUR.

3) Kwota grzywny nałożonej solidarnie na Wabco Europe i Trane w art. 2 ust. 3 lit. b) decyzji C(2010) 4185 wynosi 15 820 767 EUR.

4) Kwota grzywny nałożonej solidarnie na Ideal Standard Italia, Wabco Europe i Trane w art. 2 ust. 3 lit. e) decyzji C(2010) 4185 wynosi 4 520 220 EUR.

5) W pozostałym zakresie skarga zostaje oddalona.

6) Komisja pokrywa połowę kosztów poniesionych przez Wabco Europe, Wabco Austria GesmbH, Trane, Ideal Standard Italia i Ideal Standard GmbH, a także własne koszty.

7) Wabco Europe, Wabco Austria, Trane, Ideal Standard Italia i Ideal Standard pokrywają połowę własnych kosztów.

Pelikánová Jürimäe Van der Woude

Wyrok ogłoszono na posiedzeniu jawnym w Luksemburgu w dniu 16 września 2013 r.

Podpisy

Spis treści

Okoliczności powstania sporu 2

Przebieg postępowania i żądania stron 5

Co do prawa 6

A – W przedmiocie żądań głównych, zmierzających do stwierdzenia nieważności części zaskarżonej decyzji 6

1. W przedmiocie zarzutu pierwszego, opartego na błędzie popełnionym przy obliczaniu grzywny, wynikającym z uwzględnienia wartości sprzedaży przez skarżące artykułów ceramicznych na rynku włoskim 6

a) Przypomnienie orzecznictwa dotyczącego istnienia i dowodu naruszenia art. 101 ust. 1 TFUE 7

b) Zwięzłe przedstawienie ocen, które skłoniły Komisję do ukarania, w zaskarżonej decyzji, skarżących za ich uczestnictwo w naruszeniu we Włoszech 10

c) Analiza dowodów uwzględnionych przez Komisję w celu wykazania naruszenia dotyczącego artykułów ceramicznych we Włoszech w okresie od dnia 15 marca 1993 r. do dnia 9 listopada 2004 r. 10

W przedmiocie zakwestionowania przez skarżące w postępowaniu administracyjnym istnienia naruszenia dotyczącego artykułów ceramicznych we Włoszech w okresie od dnia 15 marca 1993 r. do dnia 9 listopada 2004 r. 11

W przedmiocie dowodów uwzględnionych w zaskarżonej decyzji w celu wykazania istnienia naruszenia dotyczącego artykułów ceramicznych we Włoszech w okresie od dnia 15 marca 1993 r. do dnia 9 listopada 2004 r. 12

– W przedmiocie dowodu istnienia kartelu dotyczącego artykułów ceramicznych w ramach organizacji Euroitalia i Michelangelo w odniesieniu do spotkań, w których skarżące uczestniczyły jako jedyne przedsiębiorstwo produkujące te artykuły 14

– W przedmiocie dowodu istnienia kartelu dotyczącego artykułów ceramicznych w ramach organizacji Euroitalia i Michelangelo w odniesieniu do spotkań, w których skarżące uczestniczyły wraz z innymi producentami tych artykułów 18

2. W przedmiocie zarzutu drugiego, dotyczącego nieuwzględnienia przy obliczaniu kwoty grzywny okoliczności, że skarżące skorzystały z częściowego zwolnienia z grzywien, w odniesieniu do naruszenia popełnionego w Belgii i we Francji 22

3. W przedmiocie zarzutu trzeciego, dotyczącego okoliczności, że Komisja błędnie uznała, iż skarżące były dopiero drugim, a nie pierwszym przedsiębiorstwem, które dostarczyło dowodów istotnie zwiększających wartość dowodów już będących w jej posiadaniu w rozumieniu pkt 21 komunikatu z 2002 r. w sprawie współpracy 24

4. W przedmiocie zarzutu czwartego, dotyczącego zastosowania z mocą wsteczną wytycznych z 2006 r. 29

B – W przedmiocie podniesionych posiłkowo żądań zmierzających do obniżenia kwoty grzywien nałożonych na skarżące 31

1. W przedmiocie konsekwencji, jakie należy wyciągnąć z popełnionych przez Komisję błędów dotyczących kwoty grzywien 31

2. W przedmiocie dodatkowych argumentów podniesionych przez skarżące na poparcie żądania obniżenia kwoty grzywien 33

W przedmiocie kosztów 34